

LIETUVOS EDUKOLOGIJOS UNIVERSITETAS

LITHUANIAN UNIVERSITY OF EDUCATIONAL SCIENCES

Tarptautinė mokslinė konferencija

XXI amžiaus kalbos tyrimai: nuo garso iki teksto

2012 m. rugsėjo 27 d.

International Scientific Conference

**LANGUAGE STUDIES FOR THE 21ST CENTURY: FROM
SOUND TO TEXT**

27 September, 2012

TEZĖS

TURINYS

Timophej Afanasiev (Vladimir State University, Russian Federation). <i>On Language and Methods of its Cognition</i>	6
Rytis Ambrazevičius (Kauno technologijos universitetas, Lietuva). <i>Akustiniai pučiamųjų priebalsių balsingumo požymiai</i>	7
Панайиотис Асимопулос (Hellenic army academy, Greece). <i>Об имперфекте в современном сербском и новогреческом языках</i>	7
Rima Bakšienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Marijampolės šnektos dvibalsių priegaidžių požymiai: kiekybė, pagrindinis tonas, intensyvumas</i>	8

Sergiy Bobrakov (Luhansk Taras Shevchenko National Univesity, Ukraine). <i>Action Research in German as a Foreign Language Teacher Education in Germany</i>	9
Laimutė Bučienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Pažyminių ir išplėstinių aplinkybių skyryba XIX a. vidurio lietuvių rašomojoje kalboje</i>	10
Vida Česnulienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Priežasties konjunkcija mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstuose</i>	11
Ramunė Čičirkaitė (Lietuvių kalbos institutas, Lietuva). <i>Dėmesio! Žurnalistai kalba</i> (retrospektyvus informacinių laidų tarties tyrimas)	12
Aurelija Dvylytė (Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Lietuva). <i>Kai kurių formų ir termininių junginių vertinimo kaita ir jos fiksavimas šaltiniuose</i>	14
Намиг Гафаров (Бакинский Славянский Университет, Азербайджан). <i>Фонетические особенности диалектов и говоров Азербайджанского языка</i>	15
Икрам Гасимов (Бакинский славянский университет, Азербайджан). <i>О военной лексике эпохи «Китаби-деде Горгуд»</i>	15
Jurgita Girčienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Adersato įvardijimo kaita viešajame sakytiniame diskurse: 1961–2011</i>	16
Ketevan Gochitashvili (Ivane Javakhishvili Tbilisis State University), Mariam Manjgaladze (Arn. Chikobava Institute of Linguistic at TSU). <i>The Meaning of Cultural Connotation in Foreign Language Vocabulary Teaching</i>	17
Давид Гоциридзе, Тамара Шарабидзе (ТГУ им. Ив. Джавахишвили, Грузия). <i>Кросс-культурная интерпретация респонсивов</i>	19
Ona Laima Gudzinevičiūtė (Šiaulių universitetas, Lietuva). <i>Kalbinė komunikacija: kreipimosi raiška</i>	20
Гюнель Исаева (Бакинский славянский университет, Азербайджан). <i>Структурно-семантические особенности фразеологических единиц в древнем общетюркском литературном памятнике «Огузنامه» (в сравнении с Карлугской группой Тюркских языков)</i>	21
Kristina Jakaitė-Bulbukienė (Vilniaus universitetas, Lietuva). <i>Lietuvių emigrantų šeimos kalbos vadyba</i>	22
Gintarė Judžentytė (Vilniaus universitetas, Lietuva). <i>Vietos deiksė rytų aukštaičių uteniškių ir rytų aukštaičių vilniškių patarmėse</i>	23

Vidas Kavaliauskas (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Dėl priesagos -inti veiksmazodžių, patiriančių kirčio vietos kaitą, kirčiavimo normos ir realiosios vartosenos</i>	24
Victoria V. Kazakovskaya (Russian Academy of Sciences, Russia). <i>«Adult» Pragmatics and «Children» Grammar: the Influence of Adultspeech Onchildlanguage acquisition</i>	25
Rūta Kazlauskaitė (Šiaulių universitetas, Lietuva). <i>Okaziniai deminutyvai pragmatiniu aspektu</i>	26
Asta Kazlauskienė (Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva). <i>Intonaciškai anotuotas lietuvių kalbos garsynas</i>	27
Regina Kliukienė, Ieva Raudžiūtė (Vilniaus universitetas, Lietuva). <i>Minkštųjų priebalsių poveikis lietuvių bendrinės kalbos ilgųjų kirčiuotų balsių spektrui</i>	28
Maryna Kryvonis (Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine). <i>Models and Types of Continuing Professional Development of Foreign Languages Teachers in the USA</i>	30
Gintautas Kundrotas (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Intonacinio vieneto pavadinimo ir sampratos problema lietuvių supersegmentinėje fonologijoje</i>	31
Lionė Lapinskienė (Panevėžio Mykolo Karkos pagrindinė mokykla, Lietuva). <i>Petro Būtėno darbai lietuvių dialektologijos srityje</i>	32
Edita Ledichova (Lietuvių kalbos institutas, Lietuva). <i>Labializuotųjų garsų požymiai</i>	33
Dace Markus (Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Latvia). <i>Latviešu bērnu valodas pētījumu vēsture</i>	34
Dalia Masaitienė (Vytautas Magnus University, Lithuania). <i>Referring to Famous People in British and Lithuanian Press</i>	35
Lina Murinienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Tarptautinių žodžių, turinčių v+i tipo hiatą, rašybos ir tarties problemas</i>	35
Zita Nauckūnaitė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Prasminė samprotaujamojo teksto organizacija: metodologinio pagrindo diskursas</i>	36
Георге Попа (Бэлцкый Государственный Университет им. Алеку Руссо, Moldova). <i>Единство в разнообразии при интерпретации языковых явлений</i>	37

Vilija Ragaišienė (Lietuvių kalbos institutas, Lietuva). <i>Pietinių pietų aukštaičių šnektų vietininkai: vartosena ir kirčiavimas</i>	38
Inta Ratniece (Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Latvia). <i>Advanced Professional Competence of Language Teaching Through Global Collaboration</i>	39
Inta Ratniece, Diāna Liepa, Aija Dudkina (Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Latvia). <i>Global Collaboration for the Emerging English Foreign Language Teacher Competence Development</i>	40
Regina Rinkauskienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>XIX amžiaus raštijos rytų aukštaičių tarpe rašybos ypatumai</i>	41
Susan Robbins (Klaipėda University, Lithuania). <i>Beauty in Language: J. R. R. Tolkien's Phonology and Phonaesthetics as a Source of Creativity and Inspiration in Lord of the Rings</i>	42
Dalė Roikienė (Šiauliai University, Lithuania). <i>Correlation of Semantic and Syntactic Structure in Material Process Sentences</i>	43
Ala Sainenco (Alecu Russo Balti State University, Republic of Moldova). <i>Некоторые принципы лингвистики текста: интегральная точка зрения</i>	44
Natalia Saytanova (Lomonosov Moscow State University, the Russian Federation). <i>Некоторые проблемы обучения согласным</i>	45
Синёва Ольга Владимировна (МГУ имени М. В. Ломоносова, Россия). <i>Структура учебника и методика преподавания языка в мультязычной аудитории</i>	46
Ieva Sproģe, Ilze Kangro (Latvijas Universitāte, Latvija). <i>“Scenes and Frames” Teorija kā tulkošanas procesu un valodas izjūtu veicinošs instruments</i>	50
Jurga Trimonytė Bikeliene (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Garsažodinių refrenų implozija</i>	51
Daiva Vaišnienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva), Jolanta Zabarskaitė (Lietuvių kalbos institutas, Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Lietuvių kalbos technologijų baltoji knyga: kaip atrodome tarp kitų?</i>	52
Vidas Valskys (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva). <i>Iš vietininko norminimo istorijos</i>	53

Jolanta Vaskelienė (Šiaulių universitetas, Lietuva). <i>Darybiniai sinonimai, darybiniai variantai, paronimai: panašumai ir skirtumai</i>	54
Zigrīda Vincela (University of Latvia, Latvia). <i>Linking Adverbials in the Corpus of Student-Composed Texts</i>	55
Anna Vulāne (Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Latvia). <i>Afiksoidu loma latviešu valodas derivatīvajā sistēmā</i>	56
Jelena Zaščerinska (Centre for Education and Innovation Research, Latvia). <i>Comparative Analysis of Student Teachers' and Teacher Trainers' Views on Plurilinguism in Teacher Professionalisation</i>	57
Vilma Zubaitienė (Vilniaus universitetas, Lietuva). <i>Kristijono Gotlybo Milkaus žodyno (1800) originalumo bruožai</i>	58

Timophey Afanasiev (Vladimir State University, Russian Federation)

ON LANGUAGE AND METHODS OF ITS COGNITION

A human language is an integral part of culture and may be a complex object of cognition. Its acquisition begins in everyday life, continues with education and develops further in science and philosophy. Language and all of its elements, relations and laws make up *language reality*. It is dealt with at different levels thus enabling us to describe the following levels of *language cognition*.

In *everyday cognition*, language acquisition takes place naturally along with socialization. A clear aim to study a language or its aspects is not set, their typical features are understood in communication.

Practical cognition is a mixed type denoting a more purposive learning for specific needs. It has a more clearly determined objective and allows a deeper and more comprehensive understanding of the language and its aspects.

The scientific level is characterized by a clearly determined objective and methods, which form the empirical and theoretical groups. Here language reality becomes an object of interdisciplinary research, primarily for linguistic disciplines. At the same time, different aspects of language reality are addressed by logic, psychology, sociology, culturology and philological disciplines.

Philosophy being in touch with different levels and areas of knowledge offers its own level of cognition with methods called metatheoretical. Here language as a sign system and a means of communication and the related issues are reflected in the philosophy of language, which helps to give solutions to traditional problems of language and its methods of study.

Thus, the language acquisition process may be viewed through the specifics of all the above-mentioned levels of *language cognition*. The latter includes linguistic knowledge, but is not limited to it. Despite the traditional association of language with linguistics as its scientific study, cognition is an ongoing process carried out in a variety of forms and at different levels. Therefore, it should be viewed integrally and cannot be reduced to scientific disciplines alone.

Rytis Ambrazevičius (Kauno technologijos universitetas, Lietuva)
AKUSTINIAI PUČIAMŪJŲ PRIEBALSIŲ BALSINGUMO POŽYMAI

Apžvelgiami ankstesni skiriamieji pučiamųjų priebalsių balsingumo (skardumo / duslumo) rodikliai ir vertinimo algoritmai: HNR (*harmonics-to-noise ratio*; Boersma) ir pirmosios hamonikos intensyvumas bei laiko parametrai (Stevens, Pirello ir kt.). Aptariami papildomi požymiai, neatliekantys skiriamosios funkcijos (priebalsio ir prieš jį einančio balsio trukmė, fonacijos dažnis $C \rightarrow V$ pereigoje ir kt.). Akustiniai požymiai siejami su artikuliaciniais ir slėgio kitimo vyksmais. Pažymima, kad skardumas identifikuojamas ir kai fonacija nėra išsistinė.

Skardžiųjų priebalsių spektrams būdinga žemųjų harmonikų struktūra, skirianti skardžiuosius priebalsius nuo dusliųjų priebalsių spektrų. Atsižvelgiant į šį skirtumą siūlomas paprastas LHR (*low-high-ratio*; t. y. žemųjų ir aukštųjų dažnių juostų intensyvumo santykis) rodiklio apskaičiavimo metodas. Juo remiantis vertinamas lietuvių bendrinės kalbos pučiamųjų priebalsių pavyzdžių balsingumas (nagrinėjami prevokaliniai žodžio pradžios ir intervokaliniai sibiliantai). Nustatyta, kad kategorijų riba tarp skardžiųjų ir dusliųjų sibiliantų atitinka apytiksliai -10 dB LHR rodiklio reikšmę. Lyginama su ankstesniais metodais, aptariami LHR metodo pranašumai.

Панайиотис Асимопулос (Hellenic army academy, Greece)
***ОБ ИМПЕРФЕКТЕ В СОВРЕМЕННОМ СЕРБСКОМ И
НОВОГРЕЧЕСКОМ ЯЗЫКАХ***

В настоящей работе автор попытался провести анализ главных характеристик имперфекта в современном сербском и новогреческом языках. Основная цель данной компаративной работы связана с тем фактом, что в сербском языке имперфект включён в группу устаревших времён, в то время как в новогреческом представляет собой часто встречаемую форму, на которую стоит обратить внимание. Поэтому употребление и функции этих прошедших времён в обоих языках подвергаются семантическому и логическому исследованиям в различных контекстах. В качестве окончательного результата, основанного на нижеуказанных примерах, делается вывод о том, что кроме очевидного сходства и

эквивалентности в их употреблении, существует также много различий между ними.

Rima Bakšienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
MARIJAMPOLĖS ŠNEKTOS DVIBALSIŲ PRIEGAIŽIŲ POŽYMAI:
KIEKYBĖ, PAGRINDINIS TONAS, INTENSYVUMAS

Pranešime bus aptariami Marijampolės šnektos sudėtinių dvibalsių priegaidžių tyrimo rezultatai. Eksperimentiniais metodais priegaidžių požymiai tirti žodžiuose: *táiko* : *kaĩto*, *kėikt* : *peĩkt*, *šáut* : *šáũkt*, *kiáuras* : *siaũras*. Tirta 6 informantų medžiaga. Matuoti kiekybės, pagrindinio tono ir intensyvumo rodikliai, lyginta su kitų kauniškių šnektų duomenimis. Kokybiniai požymiai kol kas netirti. Gauti tokie rezultatai.

I. Kiekybė. Pagal bendrąją trukmę Marijampolės šnekte ilgesni linkę būti akūtiniai dvibalsiai (akūtas – 319 ms, cirkumfleksas – 263 ms, trukmės santykis 1,21 : 1). Skirtumą patvirtina ir statistinis trukmės duomenų vertinimas. Šį rezultatą greičiausiai lemia ypač stiprus akūtinių dvibalsių pirmosios dalies pailgėjimas (akūto pirmoji dalis – 191 ms, cirkumflekso – 120 ms, tai atitinkamai sudaro 60 proc. ir 45 proc. viso garso; trukmės santykis 1,21 : 1). Antrosios dalies akūto ir cirkumflekso skirtumas menkesnis.

II. Pagrindinis tonas. Pagrindinio tono rodikliai šiek tiek įvairuoja, bet galima išskirti keletą sąsajų su priegaidėmis. Pagrindinio tono vidutinis lygis ir maksimumai aukštesni cirkumfleksinių dvibalsių (akūto vid. lygis – 9,6 pt, max – 11 pt; cirkumflekso atitinkamai –11,9 pt ir 13,3 pt); pagrindinio tono diapazonas šiek tiek platesnis akūtinių dvibalsių (5,1 pt, cirkumflekso – 4,5 pt). Akūtinių dvibalsių tono viršūnės iškyla anksčiau negu cirkumfleksinių (atitinkamai praėjus 46 proc. ir 66 proc. garso tarimo laiko). Akūto kreivės įvairesnės, cirkumflekso – daugiausia kylančio pobūdžio.

III. Intensyvumas. Aiškesnių intensyvumo požymių ir priegaidžių sąsajų nepavyko nustatyti. Dažniau intensyvesnis yra cirkumfleksas nei akūtas, tačiau akūtas pasižymi platesniu kitimo diapazonu. Manytina, kad intensyvumo rodikliai ne tokie svarbūs.

Sergiy Bobrakov (Luhansk Taras Shevchenko National Univesity, Ukraine)

***ACTION RESEARCH IN GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE
TEACHER EDUCATION IN GERMANY***

The aim of the paper is to analyze the concept of action research in foreign language teacher education (FLTE) in Germany in its role, methods and characteristics.

Theoretical part of the study will cover the following points:

First, the definition of action research in historical and sociological retrospective will be presented. It will be followed by the definition of action research in education in general and amplified with the one in teacher education in particular.

Then, the following methods of action research with respect to FLTE in Germany will be defined:

- Pedagogical diary – ensures gradual adaptation to action research process as a good method of self-observation.

- Self-observation during the lesson – enriches the method of pedagogical diary, provides the possibility to analyze and correct the lesson with the help of written reflections (reflection in action).

- Opinion exchange – provides the possibility of professional growth through the cooperation with colleagues.

- Evaluation by pupils – helps to correct one’s teaching activity according to pupils’ expectations.

- Audio and video recording – provides an outside perspective on one’s activity in class.

- Triangulation – lesson perspective from three sides: the one of a teacher, a pupil and a third party.

Finally, the main characteristics of action research in FLTE in Germany will be highlighted.

Empirical part of the study will serve to uncover the role, functions and characteristics of action research from the point of view of five participants of the study, randomly selected from German as a foreign language (GFL) teacher education programs throughout Germany. Data collection and analysis process consisting of interviews, pedagogical diaries and e-portfolios entries of the selected participants will

provide an in-depth picture of the five participants' understandings of action research in their GFL teacher education program as well as a general perspective of FLTE in Germany.

The results of the study can offer insights about contemporary changes in structure of FLTE programs in Germany, add to the discussion concerning action research in German teacher education, suggest beneficial strategies for educational reforms in FLTE programs.

Laimutė Bučienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
PAŽYMINIŲ IR IŠPLĖSTINIŲ APLINKYBIŲ SKYRYBA XIX a. VIDURIO
LIETUVIŲ RAŠOMOJOJE KALBOJE

Vis nauji senosios raštijos skyrybos tyrinėjimai padeda kurti išsamesnį tam tikro laikotarpio skiriamųjų ženklų vartojimo vaizdą. Pranešimu norima išsamiau pristatyti vientisinio sakinio sintaksinių vienetų – pažyminių ir išplėstinių aplinkybių – skyrybos ypatumus XIX a. vidurio lietuviškuose raštuose. Šių sakinio dalių skyrybos dėsningumams aptariamojo laikotarpio rašomojoje kalboje nustatyti buvo pasirinkti Mikalojaus Akelaičio, Juozo Silvestro Dovydaičio, Motiejaus Valančiaus, Henriko Balevičiaus ir Kazimiero Michnevičiaus-Mikėno originalūs ir verstiniai prozos veikalai. Statistiniai duomenys remiasi 329 pažyminių ir 633 išplėstinių aplinkybių skyrybos atvejų analize.

Tyrimo rezultatai leidžia formuluoti šias išvadas:

1. Išplėstinių dalyvinių arba būdvardinių pažyminių, einančių po pažymimojo žodžio, skyryba nėra nusistovėjusi: jie išskiriami, neskiriami arba atskiriami iš vienos pusės kableliais. Išplėstinių derinamųjų pažyminių, einančių prieš pažymimąjį žodį, skyryba nagrinėjamoje medžiagoje griežtai apibrėžta – jie neskiriami.

2. Dviejų ar kelių neišplėstų ir (ar) išplėstų postpozicinių derinamųjų pažyminių skyryba nėra nuosekli: jie neskiriami arba atskiriami iš vienos pusės kableliu (M. Valančiaus tekste dvitaškiu).

3. Pažyminiai prieš pažymimąjį žodį, nurodantys ne vieno pagrindo požymius, atskiriami kableliais, pabrėžiant vienodą požymių svarbumą, arba neskiriami kaip nevienarūšiai.

4. Priedėlių skyrybą analizuojamuose raštuose nėra atsitiktinė, o gana dėsninga: postpoziciniai išplėstiniai priedėliai dažniausiai išskiriami (tik kableliais); priedėlių, prasidedančių jungiamaisiais žodžiais *vardu, pavarde*, skyryba nereguliari; visai nebūdinga išskirti postpozicinius neišplėstus priedėlius, t. y. jiems nesuteikiama aiškinamoji paskirtis ir intonacinis savarankiškumas.

5. Išplėstinių aplinkybių skyryba gerokai įvairuoja: vienur dažniausiai pasirenkamas išskyrimo (H. Balevičiaus, K. Michnevičius-Mikėno tekstai), kitur – neskyrimo variantas (M. Valančiaus, J. S. Dovydaičio ir M. Akelaičio tekstai). Gana prigijęs ir reiškinys kableliu žymėti išplėstinės aplinkybės pabaigą.

Taigi XIX a. vidurio lietuvių raštijoje dar nėra susiformavusi tradicija išskirti išplėstinius derinamuosius pažyminius ir kelis neišplėstus ir (ar) išplėstus pažyminius, einančius po pažymimojo žodžio, nors jie ir nėra savo įprastoje vietoje. Tačiau pažymėtina, kad jau egzistavo tam tikra priedėlių skyrybos sistema. Iš statistinių duomenų apibendrinimo matyti išplėstinių aplinkybių laisvos skyrybos tradicija, kuri palaikoma ir dabartinės skyrybos normintojų, tik šiandien netoleruojamas šių sintaksinių konstrukcijų skyrimas iš vienos pusės.

Vida Česnulienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
PRIEŽASTIES KONJUNKCIJA MOKSLINIO IR PUBLICISTINIO STILIAUS
TEKSTUOSE

Priežastis smulkiau skirstoma į realiosios priežasties, nuolaidos ir rezultato dalines reikšmes. Priežastis yra binarė, t. y. priežasties santykis yra tarp **dviejų** semantiškai ir sintaksiškai susijusių kalboje užkoduotų turinio dalių, kurių viena suvokiama kaip kito reiškinio priežastis (ar pamatas, pagrindas, pretekstas, dingstis), o kitas – kaip padarinys (ar rezultatas). Priežasties konjunkcija – tai santykis, kai pirmu sakiniu ar sakinių grupe pasakoma veiksmo, reiškinio ar būvio radimosi pretekstas, o antru sakiniu pasakoma pasekmė. Priežasties konjunkcija skirstoma į ***realiosios priežasties, nuolaidos, rezultato (išvados)***.

Realiosios priežasties santykis yra tarp sakinių, kurių pirmu pasakomas veiksmo, būsenos ar ypatybės pretekstas, o antru – to veiksmo, būsenos ar ypatybės pasekmė. Tirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse realiosios priežasties konjunkcija

pasitaiko daugmaž vienodai (apytikriai po 50 proc. visų realiosios priežasties konjunkcijos atvejų). Realiosios priežasties konjunkcija reiškia šiais jungtukais ir jungiamaisiais žodžiais: *todėl, ir, tačiau, mat, nes*.

Nuolaidos konjunkcija – tai santykis, kai pirmu sakiniu pasakomas veiksmas (būsena ar ypatybė), yra suprantami kaip pretekstas, o antru sakiniu pasakomas veiksmas (būsena ar ypatybė), suprantamas kaip nemotyvuota pasekmė, tai yra kitokia, negu buvo tikėtasi. Nuolaidos konjunkcija reiškia jungtukais *ir, bet, o, tačiau, įterpinium žinoma*. Tirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse nuolaidos santykis taip pat, kaip nurodoma reikšmingesniuose sakinio sintaksės tyrimuose, reiškiamas konektoriumi *tačiau*.

Rezultato (išvados) konjunkcija – tai santykis, kai pirmu sakiniu pasakomas veiksmo, būsenos ar ypatybės loginis pagrindas, o antru sakiniu pasakomas veiksmo, būsenos ar ypatybės rezultatas arba išvada. Rezultato (išvados) konjunkcija tirtose mokslinio ir publicistinio stiliaus tekstų imtyse išsiskiria vartojamų konektorių įvairove – ji reiškia šiais konektoriais: jungtukais *ir, bet, o, tačiau, vis dėlto, todėl*, modaliniais žodžiais *taigi, vadinasi*.

Ramunė Čičirkaitė (Lietuvių kalbos institutas, Lietuva)

DĖMESIO! ŽURNALISTAI KALBA

(retrospektyvus informacinių laidų tarties tyrimas)

Ar sakinė žiniasklaida tiesiogiai veikia mūsų – televizijos žiūrovų ir radijo klausytojų – kalbą, ar priešingai – žurnalistai linkę perimti mūsų kalbą, tyrėjų nuomonės skiriasi. Vis dėlto negalima nesutikti su teiginiu, kad žiniasklaidos kalba – tai alternatyvus visus kalbos lygmenis apimantis modelis, kuris gali daryti įtaką kalbėtojų nuostatoms, o nuo jų galbūt gali priklausyti ir sisteminiai kalbos pokyčiai (plg. Trudgill, 1986; Chambers, 1998; Milroy & Milroy, 1999; Kerswill, 2003 ir kt.). Dėl šios priežasties lietuvių kalbotyroje į žiniasklaidos kalbą linkstama žvelgti iš preskriptyvizmo pozicijų ir kelti jai itin aukštus taisyklingumo reikalavimus.

Mūsų kalbos normintojai teigia, kad vienas iš labiausiai lietuvių bendrinės tarties sistemą žeidžiančių ir jau kuris laikas plintančių reiškinių – tiek nekirčiuotuose, tiek ir kirčiuotuose skiemenyse nykstanti trumpųjų ir ilgųjų balsių opozicija. Šio reiškinio apraiškų randama ir sakininėje žiniasklaidoje (Pupkis, 1999, 2007; Kačiuškienė,

Kruopienė, 2008; Kavaliauskas, Šmitas, 2010), tačiau tyrimų, ar (ir jei taip – kaip) skirtingų laikotarpių sakytinėje žiniasklaidoje keičiasi (ne)kirčiuotoje pozicijoje vartojamų ilgųjų ir trumpinamų ar trumpųjų ir ilginamų balsių santykis, kiek žinoma, nesama.

Šio tyrimo tikslas – retrospektyviai išanalizuoti, kiek nespontaniškose, iš visų sakytinės žiniasklaidos žanrų aukščiausiu formalumo laipsniu išsiskiriančiose televizijos ir radijo informacinėse laidose paplitęs kirčiuotų trumpųjų balsių ilginimas, kaip jis keičiasi skirtingais žiniasklaidos raidos etapais (sovietmečio (1960–1987 m.), pereinamuoju (1988–1992 m.) ir komerciniu (1993–2011 m.) laikotarpiais), artėja specialiai pasirengusių profesionalių kalbėtojų (diktorių, pranešėjų korespondentų, žinių vedėjų ir kt.) tartis prie idealiosios bendrinės kalbos, o gal priešingai – nuo jos tolsta.

Atlikus tyrimą, nustatyta, kad kirčiuotų trumpųjų balsių ilginimo atvejų informacinėse laidose laipsniškai mažėja. Ši tendencija būdinga tiek vyrų, tiek ir moterų kalbai. Sovietmečiu buvo linkstama pailginti kas trečią, pereinamuoju laikotarpiu – kas penktą, komerciniu – kas septintą kirčiuotame skiemenyje esantį trumpąjį balsį. Visais trimis tirtaisiais žiniasklaidos raidos etapais ilginami balsiai išsidėstė tokia mažėjančio dažnio seka: *i*, *u*, *a*, *e*. Tai reiškia, kad dažniausiai šiose laidose dėl kirčio buvo pailginamas balsis *i*, rečiausiai – *e*. Be to, sovietmečiu būtent pailgintasis, o ne trumpasis variantas sudarė daugiau nei pusę visų kirčiuotoje pozicijoje vartojamo balsio *i* atvejų.

Literatūra

Chambers J., 1998, TV makes people sound the same. – L. Bauer and P. Trudgill (eds.). *Language Myths*. New York: Penguin, 123–131.

Kavaliauskas V., Šmitas A., 2010, Būdingosios televizijos žurnalistų tarties klaidos. – *Žmogus ir žodis* 12 (1), 28–34.

Kerswill P., 2003, Dialect levelling and geographical diffusion in British English. – D. Britain and J. Cheshire (eds.) *Social Dialectology. In honour of Peter Trudgill*. Amsterdam: Benjamins, 223–243.

Kruopienė I., Kačiuškienė G., 2008, Ilgųjų ir trumpųjų balsių realizavimas sakytinės žiniasklaidos darbuotojų kalboje. – *Žmogus ir žodis* 10 (1), 38–42.

Trudgill P., 1986, *Dialects in Contact*. Oxford: Blackwell.

Milroy J., Milroy L., 2002, *Authority in Language. Investigating Standard English*. London and New York: Routledge.

Pupkis A., 1999, Ar turime prestižinę tartį? – *Gimtoji kalba* 6, 1–7.

Pupkis A., 2007, 2007 metų Kalbos švaros dienos.

http://www.flf.vu.lt/lkd/pdf/gk_straipsniai/gk_2007_11_3_11_ksd_pupkis.pdf (2012-08-15).

Aurelija Dvylytė (Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Lietuva)
KAI KURIŲ FORMŲ IR TERMININIŲ JUNGINIŲ VERTINIMO KAITA IR
JOS FIKSAVIMAS ŠALTINIULOSE

1. Abstrakto daugiskaitos forma *pardavimai* šaltiniuose vertinama nevienodai: „Kalbos patarimuose“ (Kn. 2: Sintaksė: 1. Linksnų vartojimas, Vilnius, 2003, p. 97) ši forma vertinama su žyma „svet. ntk.“ (neteiktina vartoti), elektroniniame VLKK konsultacijų banke šiuo metu švelniau – „geriau vartoti vienaskaitos formą“ (griežtas vertinimas į švelnesnį pakeistas prieš pusantrų metų). Vertinimas Konsultacijų banke pašvelnintas atsižvelgus į vartosenos polinkius ir terminijos reikmes (plg. Terminų banko teikinius: *pardavimų pelningumas, pardavimų sumos procentinio skaičiavimo metodas*, iš „Aiškinamojo įmonės vadybos terminų žodyno“). Į šiuos argumentus atsižvelgtina renkantis formą rašant, redaguojant tekstus.

2. Nuo 2003 metų VLKK konsultacijų banke buvusi griežta konsultacija verstinius termininius junginius *alaus šeima, cigarečių šeima* vertinti kaip neteiktinus vartoti prieš metus panaikinta, atsižvelgus į panašių junginių paplitimą terminijoje (plg. Terminų banko terminus: *lantano šeima, platinos šeima* (chemija), *integrinių grandynų šeima* (radioelektronika), *šriftų šeima* (kompiuterija). Kalbos vartotojas, redaktorius vartoseną gali pasitikrinti Terminų banke.

3. Nevienodas žodžio (termino) vertinimas tame pačiame šaltinyje (pvz., *lizingas* Terminų banke vertinamas ir kaip neteiktinas terminas („Aiškinamojo įmonės vadybos terminų žodyno“ informacija), ir kaip galimas finansinės nuomos sinonimas (teisės aktų informacija) rodo ne iki galo sutartą normą ir leidžia vartotojui rinktis variantą.

4. Griežčiau ar nuosaikiau vertinti ir rinktis tekstuose žodžius ir junginius, VLKK konsultacijų banke, „Kalbos patarimuose“ (ir kitur) įvertintus „teiktiniau“, „geriau“ (pvz., *paukščių lesalas* geriau nei *paukščių maistas*, *šunų ėdalas* geriau nei *šunų maistas*), priklauso nuo teksto pobūdžio ir stiliaus, asmeninio vertinimo.

Намиг Гафаров (Бакинский Славянский Университет, Азербайджан)
ФОНЕТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДИАЛЕКТОВ И ГОВОРОВ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА

Работа над сбором и исследованием словарного состава азербайджанских диалектов была начата с середины 20 го века. Впервые в Азербайджане был напечатан "Азербайджанско - турецкий словарь диалектов" в 1930–31 гг. в двух томах. Носители азербайджанского языка, относящегося к огузской группе тюркских языков, живут не только в Азербайджане, но и в других зарубежных странах мира, и сохраняют в языке диалектные особенности. В классификации диалектов географические принципы, разделения, миграции и др. показаны как основная суть. Фуад Копрулу, Сурая Талышханбейли, академик М. Ш. Ширалиев, проф. Э. Азизов исследовали классификацию азербайджанских языковых диалектов. В фонетике диалектов встречаются звуки, звуковые варианты, отличающимися от литературного языка. Здесь мы еще встречаемся с длинными гласными, носовыми гласными, согласными звуками, отличающиеся от литературного языка. Чередование гласных и согласных звуков является распространенным событием в диалектной фонетике. В диалектах азербайджанского языка много разноцветных типов этого события. Способ замены гласных в азербайджанской диалектологии встречается и в других современных тюркских языках. А замена согласных происходит под влиянием других фонетических событий.

Икрам Гасимов (Бакинский славянский университет, Азербайджан)
О ВОЕННОЙ ЛЕКСИКЕ ЭПОСА «КИТАБИ-ДЕДЕ ГОРГУД»

Эпос «Китаби-Деде Горгуд», создает широкое представление, о большинстве тюркоязычных народов, об истории, быте, культуре, общественной жизни, этнографии, обрядах и ритуалах, национальной психологии и других особенностях, также дает возможность получить информацию, связанную с

воинами, военным делом, занимающим существенное место в жизни этих народов.

В словарном составе эпоса можно встретить лексические единицы различной семантики, связанные со сражениями того периода. Эти языковые единицы выражают и боевые орудия – названия первобытных орудий, их различные виды, процесс сражения, участников этого процесса, выполняемые ими обязанности, а так же понятия, связанные с государственностью и их атрибутами, детали боевых орудий и т.д.

Предъявление в различном построении лексических единиц военной семантики, встречаемых в языке эпоса, а так же их способность создавать сложные синтаксические конструкции является доказательством того, что эти слова сформировались с еще более древнейших времен и имеют возможности выражать самые различные понятия, связанные с военным делом. С этой точки зрения исследования военно-лексического состава языка эпоса, анализ, встречаемых здесь слов военного понятия, вовлечение их в исследование, группировка со структурной и семантической точки зрения, является одним из значительных и существенных дел языкознания.

Jurgita Girčienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
ADERSATO ĮVARDIJIMO KAITA VIEŠAJAME SAKYTIMAME
DISKURSE: 1961–2011

Televizija paprastai laikoma tipiškiausia viešojo sakytinio diskurso atstove. Spontanišką kalbą reprezentuojančių 1961–2011 m. transliuotų įvairios tematikos bei (ne)formalumo TV laidų imties, atrinktos iš *Viešosios sakytinės 1961–2011 m. kalbos tekstyno*, parengto pagal projektą *Lietuvių kalba: idealai, ideologijos ir tapatybės lūžiai*, analizė atskleidė tarybinio (1961–1987), pereinamojo (1988–1992) ir komercinio laikotarpio (1993–2011) adresato įvardijimo raidos polinkius.

Tarybinio laikotarpio viešajam sakytiniam diskursui būdingi išskirtinai formaliojo stiliaus adresato įvardijimai, vartojami kreipiantis mandagumo daugiskaita (*Jūs*), sietini su distancine mandagumo strategija, bendraujant padedančia išlaikyti atstumą. Juos galima apibendrinti vienintele formule (*vardas / draugas / komunistas*) + ***pavardė***.

Pereinamuoju laikotarpiu dar esama ir formalus tarybinio diskurso relikto, pvz., *draugas* + **pavardė**, bet matyti akivaizdus adresato įvardijimo posūkis neformalumo link. Nors tebevyrauja pagarbiosios daugiskaitinės kreipimosi formos, bet su tarybiniam laikotarpiui vieninteliais formaliojo stiliaus įvardijimais, kurių pagrindas **pavardė**, ima konkuruoti neformalūs įvardijimai, kurių pagrindas **vardas**. Šio laikotarpio įvardijimus galima apibendrinti jau dviem skirtingą bendravimo (ne)formalumą atspindinčiomis pagrindinėmis formulėmis: (*gerbiamas*) + **vardas** ir (*vardas / draugas*) + **pavardė**.

Komercinio laikotarpio viešajam sakytiniam diskursui būdinga dar didesnė slinktis neformalumo link – plačiai imamos vartoti neformalios vienskaitinės kreipimosi formos (*tu*), sietinos su kontaktine mandagumo strategija. Dar vienas išskirtinis bruožas – į viešąjį diskursą masiškai grąžintas tradicinis lietuviškas kreipinys *ponas*. Šio laikotarpio įvardijimus galima apibendrinti taip pat dviem, bet įvairesnių priedėlių turinčiomis, skirtingą bendravimo (ne)formalumą atspindinčiomis pagrindinėmis formulėmis: (*ponas / gerbiamas / mielas*) + **vardas** ir *vardas / ponas / gerbiamas* + **pavardė**.

**Ketevan Gochitashvili (Ivane Javakhishvili Tbilisis State University),
Mariam Manjgaladze (Arn. Chikobava Institute of Linguistic at TSU)**
***THE MEANING OF CULTURAL CONNOTATION IN FOREIGN LANGUAGE
VOCABULARY TEACHING***

It is obvious that foreign language teaching is the teaching of the target culture, as well. Vocabulary is one of the foundation stones in term of sharing cultural experience. Besides the fact that vocabulary is the building material for language, it contains much more deep layers related to the culture of the nation, that's why ability just to translate one lexical unit from one language to another is not enough.

Foreign language theorists and teachers sometimes do not pay adequate attention to the fact, that there are some obstacles caused by cultural differences between learners' native and target cultures.

No doubt that in difference cultures words have the different meanings, they are differently loaded emotionally, associatively, socio-culturally, so in the different

cultural areas words have gained different symbolic meanings and cultural connotations.

In the current report we are exploring the importance of teaching words cultural connotations while teaching vocabulary expressing colors (in Georgian, English and Russian languages).

We have come to the conclusions as follows:

- There are similarities in color vocabulary cultural connotations and significant differences as well :Blue _ the color of sadness in English and color of romance (one from several culturally loaded meanings) in Georgian. Blue blood _ means someone is from aristocratic family in all three languages.
- Some similarities can be considered as universal cultural data (facts), but teacher should emphasize the similarities in order to make learning process for students more comfortable and familiar: Black _ the color often associated with negative qualities.
- Some similarities might be cultural borrowings (especially between Russian and Georgian languages, from Soviet time period, when both countries were the part of the same political (and partly socio-cultural space): White _ expressing social class, enemies of Soviet authorities in Georgian and Russian.
- Differences between languages in this aspect can be considered as cultural peculiarity. Teacher's responsibility is to explain as precise as possible these differences to avoid any misunderstanding or misinterpretation: Black _ expressing criminals in Georgian and Afro-Americans in English.

In the report we have discussed all basic colors and have prepared some methodological suggestions for foreign language teachers (Guessing and vocabulary learning; Incidental vs. intentional vocabulary learning; Dictionary use and vocabulary learning etc.).

Давид Гоциридзе, Тамара Шарабидзе (ТГУ им. Ив. Джавахишвили,
Грузия)

КРОСС-КУЛЬТУРНАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ РЕСПОНСИВОВ

“Респонсивы” - представляет собой особую разновидность речевых актов, соотносимых своими отдельными прагматическими значениями с вердиктивами, экзерситивами, с комиссивами, бехабитивами и с экспозитивами.

1. Основным назначением респонсивов является речевое реагирование на каузирующий стимул, проявляющееся в различных тактиках ответного реагирования:

а) на личность адресата; б) на форму обращения; в) на саму информацию.

2. Разграничение «прямых» и «косвенных» значений позволило нам выделить «собственно-респонсивы» и «респонсивы-реакции». Первая группа связана с категориальными (информационным) типом вопроса и восполняет информационную недостаточность. «Респонсивы-реакции» представляют собой реакции на форму обращения или отношения к адресанту.

3. Специфика ответного реагирования определяется балансом общения, включающим субъективные и объективные факторы, определяющие кооперативный фон и три тактики ответного реагирования: 1) сочувствие; 2) несочувствие; 3) игнорирование.

4. Связность выражается в соотношении информации, как с содержанием самого вопроса, так и с формой обращения и личностью адресанта.

5. Специфика респонсивов в системе речевых актов проявляется в наличии специфических языковых структур: конструкций *yes/no* (нормативных для диалогической речи), имеющих специфическую иллокутивную цель – речевое реагирование на каузирующий стимул.

6. Изучение взаимодействия эротетических и респонсивных речевых актов в рамках диалогического единства позволило соотнести категориальные и прагматические значения эротетивов с соответствующими значениями респонсивов и объяснить как системность конкретных переводческих решений, так и некоторую асистемность, обусловленную различием

соответствующих грамматических систем и специфической культурой национальных диалогических дискурсов.

Ona Laima Gudzinevičiūtė (Šiaulių universitetas, Lietuva)
KALBINĖ KOMUNIKACIJA: KREIPIMOSI RAIŠKA

Komunikacijos situacijoje kreipiniu siekiama kontakto su kitu asmeniu (adresatu), atkreipiamas jo dėmesys, akcentuojama, kad informacija skiriama būtent jam. Be minėtų dalykų, kreipiniu galima parodyti jausmus, emocijas ir kt. Kreipimosi raiška priklauso nuo to, į ką (adresatas yra nepažįstamas, vyresnis, jaunesnis ir pan.), kokioje aplinkoje (oficialiai arba neoficialiai) ir kokia intencija (giriant, barantis ir kt.) kreipiamasi, taip pat nuo paties adresanto etiketo, nuovokos, įpročių, išsilavinimo, nuo pokalbio situacijos. Santykiai tarp adresato ir adresanto atskleidžiami pasirenkant kreipimosi žodžius: daiktavardžių šauksmininką, asmeninius įvardžius, deminutyvus ir kt. Šnekamojoje kalboje, tarmėse į adresatą kreipiamasi ir daiktavardžiais, kuriais galima pavadinti tiek vyriškosios, tiek moteriškosios lyties asmenį (pvz., vienaskaitos vardininkas – *akiplėša*, *valkata*, *mārmalas*). Šie daiktavardžiai, reikšdami asmenį, neturi lyties reikšmės. Formos atžvilgiu vieni jų yra vyriškosios giminės (pvz., *marmalas*), o kiti – moteriškosios (pvz., *valkata*), tačiau viename kontekste jie būna vyriškosios, kitame – moteriškosios giminės, pvz.: *jis akiplėša / ji akiplėša*. Tokius daiktavardžius įprasta vadinti lotynišku terminu *substantiva communia* (trumpinama *scm.*, SC), t. y. akcentuojama specifinė daiktavardžių klasė, ne trečioji giminė. Svarbiausias *substantiva communia* požymis – jais reiškiamas subjektyvi (dažniausiai neigiama) asmens charakteristika. Šiais daiktavardžiais išryškinama adresato ypatybė, adresantas emocingiau reiškia savo vertinimą, požiūrį.

Гюнель Исаева (Бакинский славянский университет, Азербайджан)
**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В ДРЕВНЕМ ОБЩЕТЮРКСКОМ
ЛИТЕРАТУРНОМ ПАМЯТНИКЕ «ОГУЗНАМЕ»
(В СРАВНЕНИИ С КАРЛУГСКОЙ ГРУППОЙ ТЮРКСКИХ
ЯЗЫКОВ)**

Бесценные памятники общетюркской культуры «Огузнаме» являются древним источником для восприятия мировоззрения, образа мышления и психологии тюркских народов. Эти «Огузнаме» также представляют большой интерес в изучении богатого фразеологического пласта тюркских языков.

Язык «Огузнаме» доказывает, что в древних слоях тюркских языков фразеологический пласт представляется в совершенном виде. При сравнительном изучении становится очевидным тот факт, что развитие фразеологизмов в тюркских языках шло одинаковым темпом. Часть этих фразеологических единиц прошли сложный путь развития и подверглись структурно-семантическим изменениям. Сравнительное изучение исторического развития фразеологизмов и их место в карлугской группе тюркских языков, позволило проанализировать их первичные варианты. При сравнении фразеологических единиц в «Огузнаме» и в карлугской группе современных тюркских языков наблюдаем сходства и параллелизмы, фонетические, семантические и морфологические отличия. Для языка «Огузнаме» характерны фразеологические единицы в форме словосочетания. При сравнении с современными тюркскими языками карлугской группы становится очевидным, что компоненты некоторых фразеологических единиц являются архаичными для современных тюркских языков этой группы: *сенлардин баш чалунгулук тилдп турур*. Другие фразеологические единицы, имеют одинаковое значение и структуру в современных тюркских языках карлугской группы.

В уйгурской версии «Огузнаме» встречаются инварианты фразеологических единиц, которые употребляются в узбекском языке. Инвариант: *...Ай қагануң көзү йарыб бодады, еркәк огул тогурды*; фразеологическая единица: *хотунин*

кўзи ёриди (женщина родила). Стереотипы мифологического представления тюркских языков находят свое отражение во фразеологических единицах.

Изложенные вопросы будут подробно рассмотрены в докладе.

Kristina Jakaitė-Bulbukienė (Vilniaus universitetas, Lietuva)

LIETUVIŲ EMIGRANTŲ ŠEIMOS KALBOS VADYBA

Labai daug diskutuojama apie vieną iš skaudžiausių Lietuvos visuomenės gyvenimo problemų – didelę Lietuvos gyventojų emigraciją. Dažnai pasigirsta nuomonių, kad lietuviai svetur turi išlaikyti kalbą. Patys emigrantai dažnai skundžiasi, kad vaikai nebenori kalbėti tėvų gimtąja kalba. Kita vertus, būna ir labai gražių pavyzdžių, – ne vienam teko sutikti pokariu pasitraukusių lietuvių vaiką ar anūką, kuris puikiai kalba lietuviškai ar yra išlaikęs stiprią tautinę tapatybę. Norisi paklausti, kaip tėvams pavyko to pasiekti.

Pranešime per šeimą analizuojama senųjų ir naujųjų emigrantų sociolingvistinė situacija. Pranešime iškeltos prielaidos yra grindžiamos kokybinių giluminių interviu duomenimis. Remiamasi interviu, kurie buvo atlikti vykdant projektą „Emigrantų kalba“ (projekto vadovė prof. dr. Meilutė Ramonienė, vykdančioji institucija – Vilniaus universitetas, rėmėjas – Valstybinė lietuvių kalbos komisija, projekto trukmė 2011–2013 m.).

Svarbiausias dėmesys pranešime kreipiamas į naujųjų ir senųjų emigrantų kalbinį elgesį šeimoje, šį elgesį lemiančius veiksnius: kalbines nuostatas, emigracijos bangą, lytį, amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietą, aplinką ir kt., bei sąsajas su tautine tapatybe. Aiškinamasi, kas šeimoje užsiima kalbų vadyba, kokios priežastys lemia tai, kad vaikai ar anūkai išmoksta ir išlaiko lietuvių kalbą, kultūrinį etniškumą ar tai praranda. Svarstoma, koks tėvų, senelių ir kitų artimųjų elgesys lemia kalbos ir tapatybės gyvybingumą.

Gintarė Judžentytė (Vilniaus universitetas, Lietuva)
VIETOS DEIKSĖ RYTŲ AUKŠTAIČIŲ UTENIŠKIŲ IR RYTŲ
AUKŠTAIČIŲ VILNIŠKIŲ PATARMĖSE

Deiksė gali būti suprantama dvejopai: pagal anglų amerikiečių tradiciją pagrindinis deiksės kriterijus yra kontekstas, t. y. deiksė priklauso nuo konteksto; pagal vokiečių (europinę) tradiciją deiksė priklauso nuo *origo*, todėl manoma, kad deiktiniai pasakymai yra tiesiogiai susiję su *origo* (Fricke, 2007, 17). Anglų amerikiečių tradicijoje deiksė nėra atskiriama nuo „nedeiktiškumo“, t. y. deiktiniai pasakymai yra nedeiktiniai pasakymai, priklausantys nuo kalbinių pasakymo situacijos elementų, kurie nėra susiję su *origo* (žr. ten pat). Žymiausi vokiečių tradicijos atstovai yra Bühleris, Ehlichas ir kt. (daugiau žr. Fricke, 2007, 17–35), o anglų ir amerikiečių – Fillmoras, Lyonsas ir kt. (daugiau žr. Fricke, 2007, 35–53). Trumpiau tariant, vienu atveju deiksė suvokiama kaip rodymas, kitu – kaip nuo konteksto priklausantis pasakymas (kas, kur ir kada tai pasakė).

Vietos deiksė yra viena iš pagrindinių deiksės rūšių, kuriai priskiriami vietosrieveksmiai *čia* (angl. *here*, vok. *hier*) ir *ten* (angl. *there*, vok. *dort*). Užsienio kalbotyroje *čia* ir *ten* dažniausiai įvardijami kaip *deiktiniai* (daugiau žr. Bühler, 1990, 131; Fillmore, 1997, 61; Fricke, 2007, 91; Lyons 1977, 654–655 ir t. t.), rečiau – kaip *grynieji deiktiniai* (daugiau žr. Forssman, 2003, 36)rieveksmiai.

Pranešime bus aptariama vietos deiksė rytų aukštaičių uteniškių ir rytų aukštaičių vilniškių patarmėse (tiksliau – šių patarmių paribyje). Kadangi įrašant pokalbius vyko dialogas, t. y. buvo kalbama akis į akį (angl. *face-to-face*), kuriame dalyvavo kalbėtojas ir klausytojas / adresantas ir adresatas (angl. *face-to-face-communication*), šiame pranešime vietos deiksė bus aptariama remiantis K. Bühlerio deiksės teorija.

Literatūra

Bühler K., 1990, *Theory of Language. The Representational Function of Language*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V.

Fillmore Ch. J., 1997, *Lectures on Deixis*. Stanford: CSLI Publications.

Fricke E., 2007, *Linguistik Impulse & Tendenzen: Origo, Geste und Raum*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co.

Forssman B., 2003, *Das baltische Adverb: Morphosemantik und Diachronie*. Heidelberg: Winter.

Lyons J., 1977, *Semantics 2*. Cambridge University Press.

Vidas Kavaliauskas (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
DĖL PRIESAGOS -inti VEIKSMAŽODŽIŲ, PATIRIANČIŲ KIRČIO
VIETOS KAITĄ, KIRČIAVIMO NORMOS IR REALIOSIOS VARTOSENOS

Kirčio vietos kaita priesagos *-inti* veiksmažodžiams bendrinėje kalboje paprastai nėra būdinga. Tačiau kalboje yra keletas veiksmažodžių, patiriančių kirčio vietos kaitą: *dabařtinti* (: *dabartīs, dābarti*), *lebēdinti* (: *lēbeda*), *žabālinti* (: *žābalas, -à*). Šnekamojoje kalboje vartojama keletas priesagos veiksmažodžių, padarytų iš daugiaskiemenių daiktavardžių, patiriančių kirčio vietos kaitą: kirtis perkeliamas per vieną skiemenį arčiau formanto *-inti*, t. y. į trečiąjį nuo galo skiemenį: *apmokēstinti* (: *mókestis*); *nuasmēninti* (: *asmuō, āsmenį*); *paprāstinti* (: *pāprastas, -à*); *skaitmēninti* (: *skaitmuō, skaitmeni*); *visuomēninti* (: *visúomenė*). Toks kirčiavimas lig šiol laikomas klaida – norminamuosiuose žodynuose fiksuojami tik variantai, išlaikantys pamatinio žodžio kirčio vietą: *apmókestinti, nuāsmeninti, pāprastinti, skaitmeninti, visúomeninti*.

Tyrimai rodo, kad kodifikuota kirčiavimo norma labai nutolusi nuo realiosios vartosenos. 2011-2013 m. penkių Lietuvos universitetų (VU, LEU, VDU, KU, ŠU) vykdomame projekte „Jaunimo kirčiavimo polinkiai“ dalyvavę per 200 studentų akivaizdžiai labiau rinkosi veiksmažodžių variantus su kirčio vietos kaita: *nuāsmeninti* – 2 (1 proc.) ir ***nuasmēninti*** – 207 (99 proc.); *skaitmeninti* – 14 (6,7 proc.), *skaitmeninti* – 9 (4,3 proc.) ir ***skaitmēninti*** – 197 (89 proc.); *supāprastinti* – 2 (1 proc.) ir ***supaprāstinti*** – 207 (99 proc.). Tyrimo duomenis turėtų apsvarstyti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Tarties ir kirčiavimo pakomisė – aptariamų veiksmažodžių variantai su kirčio vietos kaita, kaip akivaizdžiai vis labiau kalbančiosios visuomenės palaikomi, galėtų būti įteisinti kaip antrieji kirčiavimo variantai: *apmókestinti* ir *apmokēstinti*; *nu/i/āsmeninti* ir *nu/i/asmēninti*; *pāprastinti* ir *paprāstinti*; *skaitmeninti* ir *skaitmēninti*; *visúomeninti* ir *visuomēninti*.

Victoria V. Kazakovskaya (Russian Academy of Sciences, Russia)
«ADULT» PRAGMATICS AND «CHILDREN» GRAMMAR: THE
INFLUENCE OF ADULTSPEECH ONCHILDLANGUAGE ACQUISITION¹

The results of recent cross-linguistic studies of input (child-directed speech) provided new arguments in the discussion of the major factors of the speech ontogenesis (Kilani-Schoch et al., 2008, Chouinard, Clark, 2003, Saxton et al., 2005). Analysis of the different types of caregiver reactions to child language, interpreted as positive / negative evidence, shows that the input helps children discover and learn the correct or incorrect way of speaking. This data can significantly weaken the thesis of "linguistic poverty" of CDS and, consequently, the key role of LAD in first language acquisition. It is also assumed that an adult is quite sensitive to the children's agrammatism. However, it is not known what types of errors trigger negative input, largely because research carried out on material of morphologically rich languages is virtually absent. In addition, the detection of the preferred reactive tactics of caregivers from different languages raises questions about the factors that determine qualitative features of their "reactive repertoire" (Kazakovskaya, Balčiūnienė, 2012).

The report discusses the pragmatic, communicative and structural characteristics of the reactions of Russian-speaking adults to the wrong and incomplete verbal utterances of a young child. The results are compared with similar data obtained by the analysis of input from languages differing in terms of a wealth of inflectional systems namely, French, German and Lithuanian data (Cross-linguistic Project «Pre-and Protomorphology in Language Acquisition», Austrian Academy of Sciences).

Pragmatic classification of reactions is based on the categorisation of reactions to the form and content of children's phrases thus permitting allocation to metalinguistic and conversational response. Also, adult sentences were coded as interrogative and non-interrogative repetitions, expansions, corrections, reformulations and clarifications. Analysis aimed at identifying the correlation "error type - the type of reaction," took into account the classification errors on a) their relevance to a particular grammatical category (inclination, time, reflexive, gender, person, number) and b) the right / wrong way of

¹ The research was carried out with the financial support of the RF President's Foundation (grant 1348.2012.6 "The School of Functional Grammar in St. Petersburg").

formation, usage or agreement. The errors associated with the omission of the verb (semantic, modal or phase), are present in both classifications (incomplete statements).

The results suggest that Russian adults in dialogue with a child are highly "responsive and reactive". Their reactions provide the child with sufficient positive and negative evidence for development of the various components of communicative competence: Conversational reactions are more important for proper dialogic competence, while metalinguistic ones are important for that of the language-system (Kazakovskaya 2011). The distribution of pragmatic reactions to erroneous phrases depends on the type of error: Adults are more sensitive to wrong verb formation and less sensitive to its contextual use. In addition, they react differently to similar errors of the child made at different ages, which supports the stage/phase theory (Chouinard, Clark, 2003). The study also showed that adults who are carriers of areal and genetically close languages demonstrate the same communicative strategies, and, despite their differences, developed their own individual style of communication with the child. Disproportion revealed in pragmatic reactions of the adult may partially explain the divergence in the development of language-system and dialogue skills identified in the early stages of language development (Kazakovskaya, 2006/2011).

Rūta Kazlauskaitė (Šiaulių universitetas, Lietuva)
OKAZINIAI DEMINUTYVAI PRAGMATINIŲ ASPEKTU

Naujai padaryti žodžiai yra naujadarai. Naujadarai yra okaziniai, jei jų daryba yra neįprasta (*naujas* reiškia ir 'anksčiau nežinotas'), o naujumo žymė per laiką neišblunka. Dėl to, kad kalbos vartotojų patirtis, kalbos fakto suvokimas ir interpretavimas yra skirtingi, okaziniais reikia laikyti visus neuzualius nepotencinius žodžius.

Mokslinėje literatūroje labiau pabrėžiamas ne vartotojų suvokiamas okazinių kalbos vienetų darybos neįprastumas, o su komunikavimu siejamos sąlygos, kurios sudaro galimybę netipiškiems vienetams susiformuoti ir funkcionuoti. Nurodomos dvi okazinių kalbos vienetų skirtybės: 1) kūrėjo žymė ir (arba) „šnekiškumo“ atspalvis; 2) ribota – priklausoma nuo konkrečios aplinkos, padiktuota progos (lot. *occasio* 'proga, dingstis') – laiko ir erdvės terpė. Į komunikavimo situacijos elementus orientuoti ir terminų *okazinis darinys*, *okazinis naujadaras* (resp. *okazinis deminutyvas*) pakaitai:

autorinis, individualusis, stilistinis, situacinis, vienkartinis naujadaras (neologizmas), žodynų nefiksuotas darinys ir pan.

Deminutyvas atpažįstamas iš darybos formanto – priesagos. Žiūrint formaliosios pusės, struktūros, vedinio okazionalumą lemia arba priesaga, arba pamatinis žodis. Pavyzdžiui, tautosakininko Kristupo Jurkšaičio sugalvotas *puodelaitukėlytėlis* savitas tuo, kad turi net šešias priesagas, o liaudies sutartinės priedainio *Porlute, porlele, / Porlutėle totata* pseudodeminutyvai neįprasti, nes aktualizuoja realiai nefunkcionuojantį pamatinį žodį.

Okazionalumo žymę taip pat kuria vedinio pamatinio kamieno ir priesagos semantinė nedermė. Pavyzdžiui, daiktavardžio *įniršis* reikšmė yra ‘smarkus įpykimas’. Deminutyve *įniršiukas* ji akivaizdžiai disonuoja mažumą, malonumą žyminčiai priesagai *-(i)ukas*: *Nesuprantu, toks įniršiukas ant visų* (pavyzdys iš interneto).

Vedinyvas vadintinas okaziniu ir dėl neįprastos pavartojimo aplinkos. Štai priesagos – *aitis, -ė* deminutyvai dažni ir todėl natūralūs pietų aukštaičių patarmės pietinėse šnektose. Nedzūkai šios priesagos deminutyvus, ypač funkcionuojančius neautoriniuose tekstuose, plg. *Lietuviški pomidoraičiai* (reklama), pirmiausia vertina kaip išdaigas.

Okazionalumo požymis ryškiausias ir pastebimiausias, kai vienu metu pasireiškia bent du aptarti veiksniai.

Asta Kazlauskienė (Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva)

INTONACIŠKAI ANOTUOTAS LIETUVIŲ KALBOS GARSYNAS

Kalbos reikšimosi formos – rašytinė ir sakytinė – skiriasi daugeliu lingvistinių dalykų. Skiriasi ir jų fiksavimo bei analizavimo galimybės ir priemonės. Bene ryškiausias skirtumas – intonacija, kuri apima daug reiškinių: kalbėjimo segmentavimą į prasminius-intonacinius vienetus, svarbesnių žodžių išryškinimą, kalbėjimo tempo kaitą, pagaliau emocijų raišką.

Intonacija prasčiausiai atspindima įprasta rašyba, nelengva ją ir mokslininkams tirti. Viena iš svarbiausių sėkmingo tyrimo prielaidų – tinkamas reprezentatyvios tiriamosios medžiagos, t. y. specializuoto garsyno, parengimas. Garsyno kūrimas skirstomas į kelis etapus: a) kuo įvairesnių sakytinės kalbos pavyzdžių įrašymas, b) įrašų ir jų anotacijų (tekstų su tam tikrais simboliais užrašytais garsinės kalbos ypatybėmis)

pritaikymas kalbos analizės programos, c) įrašų ir anotacijų susiejimas. Kiekvienam iš šių etapų keliami tam tikri reikalavimai, pavyzdžiui, įrašuose turi būti kuo mažiau foninio triukšmo, negali kalbėti keli pašnekovai vienu metu, svarbi ir informantų atranka. Įrašų anotacijos turi būti rengiamos pagal gerai apgalvotą metodiką: kiekvienas lingvistinis ar paralingvistinis reiškinys (pastarasis intonacijos tyrimui kartais daug svarbesnis nei lingvistinis) turi būti pažymėtas garsų analizės programoms suprantamais simboliais.

Pasaulio kalbininkai intonacijai skiria nemažai dėmesio, parengtas ne vienas garsynas, naudojamosi bendromis metodikomis (dėl to kalbų intonaciniai požymiai gali būti nesunkiai lyginami). Pranešime bus pristatoma VDU kuriamo intonaciškai anotuoto lietuvių kalbos garsyno metodika: pavyzdžių atrankos kriterijai, garsų atitinkančių tekstinių anotacijų rengimo principai, paralingvistinių elementų žymos, aptariamose žodžių akcentinio šlijimo, frazių ir sintagmų ribų nustatymo problemos.

Regina Kliukienė, Ieva Raudžiūtė (Vilniaus universitetas, Lietuva)

***MINKŠTŪJŲ PRIEBALSIŲ POVEIKIS LIETUVIŲ BENDRINĖS KALBOS
ILGŪJŲ KIRČIUOTŲ BALSŲ SPEKTRUI***

Tyrimo objektas ir keliamą hipotezę. Iki šiol eksperimentiškai išanalizuoti trumpieji bendrinės kalbos balsiai ir įrodytas regresyvinis minkštųjų priebalsių poveikis jų kokybei (Kliukienė, 2003; 2004; 2005). Šio tyrimo objektas – ilgieji kirčiuotieji balsiai, jų akustiniai požymiai. Čia analizuojami ilgųjų kirčiuotų priešakinės eilės aukštutinio pakilimo [i̯], vidutinio pakilimo [e], žemutinio pakilimo [e̯], kintamo pakilimo [ie], užpakalinės eilės aukštutinio pakilimo [u], vidutinio pakilimo [o], žemutinio pakilimo [a], kintamo pakilimo [uo] balsių spektrai prieš minkštuosius ir kietuosius priebalsius. Darbe keliamą hipotezę – minkštieji priebalsiai daro regresyvinį poveikį ilgųjų balsių kokybei.

Tiriamoji medžiaga ir eksperimentų metodika. Iš vyro balso įrašo (diktorius Povilas Rudzevičius, gim. 1980 m.) regresyviniam poveikiui tirti buvo pasirinkti ilgųjų kirčiuotų žemutinio pakilimo [e], [a] ir vidutinio pakilimo [o] balsiai tokiose žodžių porose: *dėga : dėgė, kėpa : kėpė, nėša : nėšė, pėša : pėšė, sėka : sėkė, tėpa : tėpė, bādo : bādė, dāro : dārė, gāno : gānė, kābo : kābė, kāso : kāsė, kāla : kālė, lāpo : lāpė, māno : mānė, māžo : māžė, māsto : māstė, māla : mālė, nāra : nāre, sēnas : sēnis, sālo :*

sālė, sālą : sāli, stāto : stātė, šāka : šāke, šāmas : šāmė, rāšo : rāšė, vālo : vālė, vāro : vārio, jódo : jóde, Iōnas : Iōnis, lópo : lópė, móko : móki, ródo : ródė, šóko : šóki. Regresyvinis poveikis ilgiesiems kirčiuotiems aukštutinio ir vidutinio pakilimo [i], [u], [e] balsiams ir diftongoidams [ie], [uo] tirtas iš moters balso įrašų (diktore Sigita Truncaitė, gim. 1989 m.) tokiose žodžių porose: *bỹlą : bỹlią, dỹglų : dỹgli, lýdo : lýde, pýkdo : pýkde, rýdo : rýde, rỹklų : rỹkli, rýtas : rýti, výkdo : výkde, žỹdq : žỹde, bėga : bėgi, ėdrų : ėdrią, gėlų : gėlę, lėkštą : lėkštę, mėlo : mėlis, méto : méte, plėšo : plėšė, rékdo : rékde, sédo : sédi, vėlų : vėlę, bũrą : bũri, dũmą : dũmė, liũtą : liũtę, plũsta : plũsti, prũsą : prũsę, pũdo : pũde, rũgštų : rũgštį, sũrų : sũri, dīegas : dīegė, gīeda : gīedi, giēdras : giēdris, niēką : niēki, piētūs : piētį, priešą : priešę, riēstą : riēstę, šīelą : šīelį, tiēsą : tiēsę, dúoda : dúodi, júodas : júodis, kuōdas : kuōdis, púola : púoli, suōką : suōkia, súopa : súopis, šlúota : šlúoti, úodas : úode, úostas : úostė, uōlą : uōlią.*

Tiriamieji elementai analizuoti kompiuterine Amsterdamo universiteto specialistų Paulio Boersmos ir Davido Weeninko sukurta kompiuterine garsų apdorojimo ir analizės programa PRAAT v. 5.0.06. Šia programa matuota iškirptų elementų formančių (F_1 , F_2 , F_3) reikšmių vidurkiai hercais (Hz). Statistinė analizė atlikta A. Girdenio programa STUD.PAS (programavimo kalba – TURBO-PASCAL, v. 7), kuria automatiškai suskaičiuotas aritmetinis vidurkis \bar{x} , standartinis nuokrypis s , rodantis, kaip tiriamojo požymio reikšmės nutolusios nuo vidurkio, variacijos koeficientas v , 95 proc. pasikliaujamasis intervalas, Studento (*Student*) kriterijus t , kuris lyginamas su kritine reikšme t_α .

Išvados. Eksperimentiškai ištyrus bendrinės kalbos ilgųjų kirčiuotųjų balsių akustinius požymius nekyla abejonių dėl minkštųjų priebalsių poveikio šiems balsiams. Minkštieji priebalsiai regresyviai veikia šių ilgųjų kirčiuotųjų balsių kokybę:

- a) prieš minkštuosius ir kietuosius priebalsius vartojami skirtingos kokybės ir artikuliacijos [i], [e], [ɛ], [ie], [o], [a] fonemų variantai;
- b) reikšmingiausiai skiriasi priešakinės eilės žemutinio ir kintamo pakilimo balsių alofonai;
- c) prasčiau skiriami prieš minkštuosius ir kietuosius priebalsius vartojami užpakalinės eilės ilgieji balsiai [u], [uo].

Maryna Kryvonis (Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine)

***MODELS AND TYPES OF CONTINUING PROFESSIONAL
DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGES TEACHERS IN THE USA***

The idea of continuing professional development (CPD) takes a significant place among the progressive ideas of extension of professional capacities of foreign languages teachers. Its main points – constant creative renewal, skills development and professional improvement of teachers throughout life – are of growing interest internationally.

The objective of the paper is to expose the emergence of CPD due to the factors associated with a sharp acceleration of scientific and technological progress, social demand.

The study will identify key models and types of teachers' CPD, which then will be classified in relation to their capacity for supporting professional autonomy and transformative practice. The article will consider the circumstances in which each of the models of CPD might be adopted, and explore the forms of knowledge that can be broadened through any particular model.

Besides the article will describe a need for greater interrogation of both the purpose and the potential outcomes of CPD models and types, a certain framework will be outlined in this article to support such analysis.

Some USA professional bodies have taken responsibility for supporting selected types and models of CPD. We will find out how they provide not only their measurement, but also take responsibility for the output itself, what CPD events and learning opportunities they provide.

Analyzing CPD of foreign languages teachers in the USA, its various models and types we can conclude:

- how CPD supports individual professionals in developing and broadening their knowledge and professional skills;
- what it can then result in;
- in what way maintenance and development of skills and competence help teachers to ensure employability and form an active career development strategy.

Alongside considering how a developmental activity contributes towards teachers' personal competence, whether any of what they have learnt should be shared with colleagues and if so – how also will be reflected.

Gintautas Kundrotas (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
INTONACINIO VIENETO PAVADINIMO IR SAMPRATOS
PROBLEMA LIETUVIŲ SUPERSEGMENTINĖJE FONOLOGIJOJE

Intonacijos, kaip garsinės kalbos priemonės, lingvistinės sampratos, sistemiškumo, intonacinių vienetų sandaros nustatymo problema pasireiškia ne tik lietuvių, bet ir kitų kalbų supersegmentinėje fonologijoje. Akivaizdu, kad visi šie tarpusavyje susiję klausimai nuodugniau gali būti nagrinėjami, lyginami ir diskutuojami, kai yra paskelbta platesnė savo aprėptimi tyrimų medžiaga arba tokie tyrimai bent jau pradėti vykdyti. Prie daugiau ir išsamiau intonologiniu požiūriu tyrinėtų kalbų reiktų priskirti anglų, rusų, prancūzų, italų, vokiečių ir dar keletą kalbų, o lietuvių kalbos intonacija vis dar tebėra pradėtųjų tirti sąrašė.

Be intonacijos jokia kalba neįmanoma: tik jos dėka kalbos segmentiniai elementai tampa suvokiami kaip žodžiai, žodžių junginiai (sintagmos) ir frazės (sakiniai). Intonacija, kaip supersegmentinė kalbos priemonė, vienu metu atlieka diferencinę ir integracinę funkciją: kalbos srautą skaido į minimalias atkarpas, kurios ištariamoms su kalbėjimo situaciją atitinkančiu akustinių požymių deriniu; tuo pat metu intonacija atlieka pasakymo dalykinio ir emocinio turinio raiškos funkcijas, kurias siejame su konkrečiais jų raiškos įrankiais.

Vienas svarbiausių tokių „įrankių“ yra minimalios sakytinės kalbos atkarpos (sintagmos) pasakymo būdas (turintis savitą akustinių požymių išraišką), apibendrintai suvokiamas kaip *intonacinis kalbos vienetas*. Jo nustatymo metodai ir pavadinimai, jam priskiriamos funkcijos, kartu ir jo samprata skirtingose kalbose nesutampa.

Pranešime aptariami lietuvių kalbos intonacijos vienetų pavadinimai, jų nustatymo metodai ir skiriamieji požymiai, lyginant su kitų kalbų intonacinių vienetų sampratos tradicija (intonema, tono fonema, prozodema, intonacinis kontūras ir t. t.).

Lionė Lapinskienė (Panevėžio Mykolo Karkos pagrindinė mokykla, Lietuva)
PETRO BŪTĖNO DARBAI LIETUVIŲ DIALEKTOLOGIJOS SRITYJE

1922 m. įkūrus Lietuvos universitetą, lietuvių dialektologijos kursą pradėjo dėstyti K. Būga. Jo paskaitų klausė S. Dabušis, P. Būtėnas, J. Bukota, M. Durys, A. Salys, Pr. Skardžius ir kt. studentai.

Lingvistinėje literatūroje dažni teiginiai, kad nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu iš lietuvių kalbininkų reikšmingiausi A. Salio ir P. Joniko darbai dialektologijos srityje, yra tikslintini. Taip teigti leidžia P. Būtėno šiaurės aukštaičių panevėžiškių tarmei skirti ir šiandien mokslinės vertės nepraradę ne vieną dešimtį metų trukę tiriamieji darbai, kurių imtis paskatino prof. K. Būga, norėjęs, kad ir lietuvių tarmės būtų pradėtos tirti sistemingai.

Vadovaudamasis jo metodika ir turėdamas tarminės tautosakos rinkimo bei publikavimo patirties, 1922–1924 m. Būtėnas pėsčiomis keliavo po Šiaurės Lietuvą. Tikslas – dirbant XX a. pradžioje vis labiau populiarėjusiu lauko tyrimo metodu, nustatyti aukštaičių tarmės žosininkų pašnektės ribas ir surinkti duomenų gimtosios tarmės gramatikai. Didžiuma šio darbo šiandien tėra rankraščiuose.

Vieną jų LLTI bibliotekoje surado ir, padaręs kopiją, 2002-05-15 šio pranešimo autorei atsiuntė prof. K. Garšva. Tai 1924-11-10 data pažymėtas P. Būtėno rankraštis „Žiemų Lietuvos rytiečių aukštaičių pošnektė sienos“ (F1-7249. L. 1–23). Atlikti tolesni tyrimai patvirtino versiją, kad būtent dėl šio savavališkai panaudoto darbo (jau po prof. Būgos mirties) kilo keletą metų besitęsęs konfliktas tarp Būtėno ir šveicarų prof. A. Senno.

Gimtosios tarmės gramatiką ir žodyną Būtėnas rašė ir gyvendamas Panevėžyje, į kur mokytojų seminarijoje dėstyti lietuvių kalbos atvyko nuo 1925 m. sausio. Tą paliudija šiandien atskiruose archyvuose saugomi ir netgi pas privačius kolekcininkus pakliuvę rankraščiai. Taip pat yra išlikusių ir lyginamajai istorinei baltų dialektologijai vertingų spausdintų Būtėno darbų.

1930 m. Būtėnas baigė Lietuvos universitetą. Jo parengta studija „Aukštaičių tarmės okuojančiosios pašnektės sienos“ buvo diplominis darbas, 1931-aisiais išspausdintas žurnale „Archivum philologicum“. Jame apibendrinti ne tik minėtųjų 1922–1924 m. kelionių po Šiaurės Lietuvą, bet ir dešimties metų mokslinio gimtosios

tarmės tyrimo rezultatai. Beje, dialektologijos klausimams nemažai dėmesio Būtėnas skyrė ir nuo 1944 m. pasitraukęs į Vakarų. Panašu, kad iš visų Nepriklausomos Lietuvos laikotarpio jaunosios kartos kalbininkų dialektologijos srityje daugiausia bus nuveikęs Būtėnas.

Edita Ledichova (Lietuvių kalbos institutas, Lietuva)

LABIALIZUOTŲJŲ GARSŲ POŽYMIAI

Lietuvių kalbos lingvistų darbuose dėmesys akustiniams ir artikuliaciniams balsių bei priebalsių tyrimams skiriamas jau nuo XX a. pradžios, tačiau intensyvesnis eksperimentinių tyrimų etapas prasidėjo tik nuo XX a. vidurio, kai, modernizavus tyrimų metodiką, atsivėrė didesnės galimybės efektyviau ir tiksliau tirti bendrinės kalbos ir tarmių fonetinius reiškinius. Lietuvių bendrinės kalbos skiemenų sudaromųjų segmentų trukmę instrumentiniais metodais yra tyrinėję daugelis eksperimentininkų. Iš visų akustinių požymių bene daugiausia tyrinėta lietuvių kalbos balsių trukmė.

Fonetikoje paprastai skiriami du balsių variantai: poziciniai ir kombinaciniai. Poziciniai variantai priklauso nuo kirčio ir priegaidės. Šis požymis lietuvių kalboje labai išsamiai ištyrinėtas.

Kitas, beveik lietuvių kalboje netyrinėtas reiškinys – kombinaciniai balsių variantai. Jie atsiranda dėl gretimų fonemų poveikio. Tačiau tokių darbų galime rasti vos vieną kitą. Tad šio pranešimo tikslas išsiaiškinti, kas yra vienas iš balsių variantų – labializacija ir kokius kokybinius bei kiekybinius požymius atskleidžia instrumentiniai labializuotųjų garsų tyrimai.

Labializacija – tai nelūpinio garso virtimas lūpiniu, t. y. balsiai greta lūpinių priebalsių yra šiek tiek lūpinami. Atlikus eksperimentinį tyrimą, pavyko pastebėti, kad labializuotieji garsai yra gerokai trumpesni už nelabializuotuosius, taip pat visais atvejais labializuotasis balsis tarp skardžiųjų lūpinių priebalsių yra ilgesnis nei tarp duslių lūpinių priebalsių. Tačiau bene svarbiausia labializuotųjų garsų skyrimo ypatybė tikriausiai yra pirmosios F_1 ir antrosios F_2 formančių reikšmės. Labializuotųjų balsių F_1 reikšmės, dažniau esančios aukštesniųjų dažnių srityje nei nelabializuotųjų, leidžia įtarti, kad šie balsiai yra kiek atviresni. F_2 formančių reikšmės dar pastovesnės: labializuotųjų priešakinės eilės balsių antroji formantė visada aukštesnė nei nelabializuotųjų, o

užpakalinēs eilēs – žemesnē, todēl galime manyti, kad pirmieji garsai – priēšakesni, o antrieji – užpakalesni.

Dace Markus (Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Latvia)

LATVIEŠU BĒRNU VALODAS PĒTĪJUMU VĒSTURE

Latviski runājošu bērnu valodas pētījumus ilgus gadus veica tikai Zviedrijā strādājošā profesore Velta Rūķe-Draviņa. Professore uzrakstīja vairākus trimdas latviešu bērnu valodas izpētē nozīmīgus darbus, piemēram, „No 5 mēnešiem līdz 5 gadiem”(Rūķe-Draviņa 1982), „Latviešu meitene apgūst savu pirmo valodu” (Rūķe-Draviņa 1993). Šie pētījumi veikti tradicionālā valodniecības formā, aprakstot bērna valodas pakāpenisku attīstību (skaņu izrunas apguvi, vārdu krājuma papildināšanos, vārdu savienojumu un teikumu veidošanu u.tml.). Autore uzsver, ka bērnam jādod iespēja ikdienā dzirdēt valodu un kopā ar to augt arī garīgi, vecāku pieredze un skolotāju metodiskie paņēmieni var atvieglot svarīgo pirmās valodas apguvi. (Rūķe-Draviņa 1982: 409). Viņas pēdējais darbs par bērna valodu ir „Pasaka par Sarkangalvīti vecāku un bērna stāstījumā. Apkārtnes ietekme valodas attīstībā” (Rūķe-Draviņa 1995). Nelielajā darbā viņa izseko bērna un pieaugušā valodas savstarpējai ietekmei. Latvijā par bērnu valodu interesējās defektologi, atsevišķi valodnieki, tika izdota D.Markus grāmata „Bērna valoda: no pirmā kliezdiena līdz pasakai” (Markus 2003). Šajos pētījumos pārsvarā salīdzināti bērna valodas piemēri ar pieaugušo valodu. Mērķtiecīgi bērna valodas pētījumi Latvijā sākās vēlū. Pašlaik Latvijā bērna valodas pētniecība attīstījusies par mūsdienīgu zinātņu apakšnozari. Jau 7 gadus rezultatīvi strādā Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas Bērna valodas pētījumu centra valodniecības, pedagoģijas un psiholoģijas, ģenētikas un defektoloģijas speciālisti, pētījumos vērojama integrēta ievirze, izdotas vairākas monogrāfijas un rakstu krājumi, izveidota elektroniskā bērnu valodas vārdnīca un datu bāze.

Dalia Masaitienė (Vytautas Magnus University, Lithuania)
REFERRING TO FAMOUS PEOPLE IN BRITISH AND LITHUANIAN
PRESS

The aim of the report is to analyze how famous people (politicians and well-known sportsmen or singers, actors, etc.) are characterized in the English and Lithuanian newspapers and popular magazines. The aim of the study is to search for similarities and differences of the words and phrases used to characterize famous people in the two cultures and then to discuss the possible implications these characterizations might have.

An attempt is also made to find out whether there is a marked difference in how the same English or Lithuanian newspapers represent famous men and women, i.e. whether from the point of view of language and gender theory women are described using the same linguistic strategies or whether some tendencies of stereotyping the two genders in the media still exists.

There are different ways to represent a person in the media, i.e. through descriptions (mostly adjectives and descriptive noun phrases) and through the verbs that are used to describe the actions/activities of a particular person. In addition, a larger context, which allows seeing a particular personality in a specific light and plays an important role in understanding the sometimes hidden message of the author, is discussed.

The analysis has shown that, firstly, the British newspapers use more varied and colourful language; on the other hand, the difference in describing males and females in the two cultures is similar and could be considered as minimal.

Lina Murinienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
TARPTAUTINIŲ ŽODŽIŲ, TURINČIŲ V+I TIPO HIATA, RAŠYBOS IR
TARTIES PROBLEMAS

Viena iš didžiausių tarptautinių žodžių rašybos problemų – joto rašymas ar nerašymas žodžiuose *stoikas*, *stojiškas*, *archaika*, *archajiškas*, *archajinis* ir pan. Dar 2008 m. Lietuvos edukologijos universitete atliktas rašybos tyrimas parodė, kad daugiau

negu du trečdaliai respondentų nesilaiko joto rašymo tarptautiniuose žodžiuose taisyklių.

Ši problema bent iš dalies susijusi su tarimu. Bendrinės tarties taisyklės tarptautinius žodžius, turinčius V+i tipo hiatą, leidžia tarti dvejopai: pirma, atskiriant hiato balsius aiškiu jotu ir, antra, padalijant hiato balsius į du atskirus skiemenis.

Kaip matyti iš naujausių tyrimų, dauguma respondentų tarptautinių žodžių hiatų *oi*, *ai* balsių nėra linkę atskirti aiškiai išstartu jotu. Tai gali būti viena iš priežasčių, kodėl dažnai rašoma ne tik *stoikas*, *archaika*, bet ir *stoiškas*, *archaiškas*, *archainis*. Kita tokios rašybos priežastis gali būti natūralus kalbos vartotojų polinkis į paprastesnę, vienodesnę sistemą: be joto rašyti visus tarptautinius žodžius, turinčius V+i tipo hiatą, nesvarbu, kokiai priesagai – lietuviškai ar tarptautinei – priklauso antrasis hiato balsis *i*.

Zita Nauckūnaitė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
PRASMINĖ SAMPROTAUJAMOJO TEKSTO ORGANIZACIJA:
METODOLOGINIO PAGRINDO DISKURSAS

Samprotaujamojo tipo tekstai yra vieni dažniausių kūrybinių mokinių darbų, rašomų tiek mokymosi, tiek egzaminų metu. Priklausomai nuo rašymo tikslo ir objekto, samprotaujantieji tekstai gali skirtis tiek stiliumi, tiek samprotavimo pobūdžiu: pavyzdžiui, gali būti *mokslinis įrodymas* (atsakant į istorijos klausimą); *dalykinis aiškinimas* (aprašant gamtos mokslų bandymą); *populiarusis mokslinis interpretavimas* (nagrinėjant literatūros kūrinį); *publicistinis argumentavimas* (svarstant egzistencinį ar pasaulėžiūrinį klausimą). Pastarieji samprotaujamojo tipo tekstai yra rašomi mokantis gimtosios kalbos ir literatūros, todėl mums labiau rūpės būtent jų prasminė organizacija.

Tekstas tradiciškai suprantamas kaip ženklų sistema arba struktūra, kurianti reikšmių sistemą – teksto prasmę. Pastarąją skirtingos lingvistinės kryptys aiškina nevienodai ir išskiria skirtingus prasminės sistemos elementus. Kaip žinome, prasminė teksto organizacija yra susijusi su *giliaja* teksto struktūra (*deepstructure*), tačiau skirtingos teksto teorijos ją supranta skirtingai. Ir nors sutaria, kad giliosios teksto struktūros pagrindas yra idėja, jog teksto kūrimo metu sekama tam tikra *latentinė reikšmė*, kurią ne visada iki galo suprantąs netgi pats teksto autorius, šią reikšmę skirtingos teksto teorijos konceptualizuoja taip pat skirtingai. Be to, kiekvienas teksto tipas, pasak A. van Dijk'o

(1988), turi savo kalbinius ir kognityvinius skirtumus. Todėl pirma didaktinės lingvistikos užduotis – pasirinkti samprotaujamojo teksto suvokimo ir kūrimo ugdymui tinkamą metodologinį pagrindą.

Pranešime įvairios lingvistinės kryptys yra aptariamoms tiek atitinkamos mokslinės paradigmos požiūriu, tiek analizuojant, ar jos yra tinkamos (jei taip – kuri tinkamiausia) kaip metodologinis pagrindas mokant suvokti ir kurti prasminę samprotaujamojo teksto organizaciją šių dienų Lietuvos bendrojo ugdymo mokykloje.

**George Popa (Бэлцкий Государственный Университет им. Алеку
Руссо, Moldova)**

***ЕДИНСТВО В РАЗНООБРАЗИИ ПРИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ
ЯЗЫКОВЫХ ЯВЛЕНИЙ***

Причиной необходимости дальнейших рассуждений послужила сложившаяся, как нам представляется, парадоксальная ситуация: с одной стороны, категоричность подтекста одного из высказываний, претензии ряда лингвистов на непогрешимость суждений, отрицание права на существование различных интерпретаций одного и того же лингвистического явления, не критичная оценка и в силу этого безоговорочное принятие «чужих» трактовок и положений, сформулированных авторитетными в данной области языковедами, вера в корректность любой информации, нашедшей отражение в учебных пособиях, проявление «академизма», «прагматизма», «эмпиризма», ориентация на «семантизм» отдельных научных исследований, с другой стороны, выводы, ценность которых незначительно преувеличена, зачастую весьма двусмысленные и носящие метафорический характер, типа: «Количество лингвистик детерминировано количеством лингвистов» (А. Meillet), «Существует множество лингвистик в лингвистике» (Е. Benveniste), «Лингвистике уже недостаточно самой себя» (Al. Niculescu), «Языкознание нашего времени постоянно находится в иллюзорном покое».

Сложившаяся ситуация объясняется, на наш взгляд, либо смешением отдельных различных языковых реалий, либо неразграничением онтологического и гносеологического планов, либо эклектизмом в интерпретации некоторых

основных лингвистических понятий, либо отдельными исследованиями части целого вне ориентации на целое, либо фетишизмом одних характеристик фактов (даже при условии их правильности) и отрицании других, либо как игнорированием прогрессивного характера явления как такового, так и знаний об этом явлении, либо направленностью на анализ внешних и/или несущественных аспектов, не отражающих сути проблемы.

Возникновению вышеописанной ситуации способствовали и уход от острых и сложных проблем (ссылка на некомпетентность аудитории), дискуссионных, противоречивых по своей сути (ссылка на малоизученность проблемы как таковой), носящих теоретический характер (ссылка на бесполезность такого рода информации).

Vilija Ragaišienė (Lietuvių kalbos institutas, Lietuva)

PIETINIŲ PIETŲ AUKŠTAIČIŲ ŠNEKTŲ VIETININKAI: VARTOSENA IR KIRČIAVIMAS

Tiriamoji medžiaga surinkta iš *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodyno* kartotekos, kuri sudaryta iššifravus 2002–2007 m. Marcinkonių, Kabelių, Kaniavos, Puvočių, Rudnios ir kt. šnektų garso įrašus.

Pietinių pietų aukštaičių plote daiktavardžių visuotinai vartojami du vietininkai – inesyvas ir iliatyvas, trečiojo vietininko – o kamieno vienaskaitos aliatyvo – aptikta tik keliolika formų. Visi jie gali žymėti tiek vietą, tiek kryptį, pvz.: *arklys netinkamas darbè* Knv ir *popiet darbè atvažiavo komisija* Pvč; *šōkiuosa su vyru sus(i)pažinom* Zrv ir *dabar jaunimas nelabai eina šōkiuosa* Mrc; *kap dangūn, tep ir an(t) žemės* Mrc ir *kap numirs, tai ne visi eis dangūn* Rud; *káiman labai sunku gyvent* Pvč ir *pirmiau vilkai káiman ateidavo* Kb; *anksčiau tik girnom malēm, ir aš maliau namópi* Mrc ir *kareivis ėjo namópi* Kb ir kt.

Iš surinktos medžiagos matyti, kad tiriamose šnektose inesyvo ir iliatyvo vienaskaitos ir daugiskaitos formos vartojamos nevienodai dažnai. Vienaskaitos iliatyvas gana dažnas – kai kurių daiktavardžių aptikta tik pavienių inesyvo formų arba jų neužrašyta iš viso. Daugiskaitos iliatyvas pietinių pietų aukštaičių šnektose, galima sakyti, jau išnykęs. Rastos tik kelios šio linksnio formos laikytinos reliktinėmis.

Tiriamose šnektose aptariami vietininkai dažniausiai kirčiuojami pagal apibendrintą akcentinį modelį – kamiene arba galūnėje, pvz.: *kìlpa* (1), *kìlpoi*, *kìlposa*, *kìlpon*; *mìškas* (4), *miškè*, *miškúosa*, *miškañ* ir kt. Baritonai paprastai išlaiko kamieno kirtį, pvz., *paklôté* (2), *paklôtėj*, *paklôtésa*, *paklôtén*; *rankà* (2), *rañkoj*, *rañkosa*, *rañkon*; *šónas* (1), *šóne*, *šónuosa*, *šónan*, *šónuosna* ir kt., oksitonai kirčiuojami galūnėje, pvz.: *akìs* (4), *akiñ*, *akýsa*; *galvà* (3), *galvósa*, *galvôn* ir kt. Keliolikos daiktavardžių vienaskaitos iliatyvo ir (ar) daugiskaitos inesyvo formos pietinėse pietų aukštaičių šnektose kirčiuojamos dvejopai, pvz.: *bālon* / *balôn*, *líepon* / *liepôn*, *raīstan* / *raistañ*, *raīstuosa* / *raistúosa* ir kt. Aptariamų inesyvo formų kirčiavimo įvairavimas pirmiausia sietinas su rekonstruojamu dviejų daugiskaitų akcentiniu modeliu, plg. *tuřgai*, *tuřgu*, *tuřguosa* / *turgaĩ*, *turgũ*, *turgúosa* ir kt. Dažniau aptinkamas vienaskaitos iliatyvo formų dvejopas kirtis, kad ir netiesiogiai, gali būti nulemtas kirčiavimo analogijos. Abiejų linknių cirkumfleksinės šaknies baritonų galūninis kirtis aiškintinas ir polinkiu pietų aukštaičių plote apibendrinti oksitoninio kirčiavimo modelį.

**Inta Ratniece (Riga Teacher Training and Educational Management
Academy, Latvia)**

***ADVANCED PROFESSIONAL COMPETENCE OF LANGUAGE
TEACHING THROUGH GLOBAL COLLABORATION***

The methodology and novelties of English as a foreign language (EFL) teaching should be focused on for advancement of the emerging English as a Foreign language teacher professional competence in formal and informal studies.

Educational innovation development due to global collaboration is challenged by Erasmus Intensive Programme “SoliTiFoLa”. The program SoliTiFoLa IP 2012 aims and the CLIL working methods of SoliTiFoLa involve: knowing: the principles of content-based language learning /CLIL/TiFoLa; knowing: the role of task-based activities and project work in content-based language learning; being able to: respond to feedback on their language output in English to make progress; give others feedback on their language output in English; respond to feedback on their grasp of content to make progress in English; give others feedback on their grasp of content in English; being more competent in: learning a language (English) from extended input and meaningful output; being more competent in: democratic leadership for

supporting other students in learning a language from extended input and meaningful output; how to work in ICT environment (Moodle, etc.).

The research has stimulated writing of the article “**Advanced professional competence of language teaching through global collaboration.**” The research aim is to evaluate pedagogical competence development through global intergenerational collaboration, which stimulates growth of capable creative English as a Foreign Language Teachers - leaders in education highlighting foreign language development for teaching performance through intergenerational collaboration; to construct a model for assessment of the advanced competences through collaboration by the emerging English as foreign language teachers for compulsory education schools in the 21st century.

Conclusions. The emerging teacher professional **competence** is advanced more successfully due to collaboration and solidarity between generations as a part of active citizenship. The role of solidarity between generations is fostered by an **active, purposeful on equity based dialogue** through the English language use. Participation in some creative activities; delivering of prepared lesson plans into actual lesson activities by international teacher teams, especially in the field of solidarity between generations increase collaborative skills. Through this program students become more competent in: taking on democratic leadership, sharing responsibility, working in small teams that are national and international in composition; working in an English context; output based working; awareness of the importance of diversity in society show innovative ways to develop methodology in EFL teaching in the 21 century.

Keywords: intergenerational collaboration, innovation and methodology advancement in teacher training, leadership, personal and socio-pedagogical competence advancement.

Inta Ratniece, Diāna Liepa, Aija Dudkina (Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Latvia)

GLOBAL COLLABORATION FOR THE EMERGING ENGLISH FOREIGN LANGUAGE TEACHER COMPETENCE DEVELOPMENT

European higher education by global collaboration should encourage researching and sharing practice for professional competence development in teacher education thus making a

vital contribution in realising a Europe of knowledge that is highly creative, innovative and above all equity by intergenerational solidarity focused on. Europe can only succeed in this endeavour if it maximises the talents and capacities of all its citizens (teacher trainers, emerging teachers and learners) and fully engages in lifelong learning as well as in widening participation in higher education.

The emerging English as a foreign language teachers develop their professional competence better if they participate in global collaboration by informal studies involving global teaching/learning issues, which promote their professional competence thanks to Millennium Goals' researching.

Materials and methods: Analysis of theoretical sources. Results of global informal studies by intergenerational solidarity organized by twelve higher education teacher training institutions from twelve countries in the European Union and beyond analyzed and reflected on for competence development. **Discussion and results:** Global learning discussed in master classes, lectures, case studies in schools, NGOs and local community of the Project Intensive Programme host country, text books for learning English compared. **Conclusions** – Global collaboration by intergenerational solidarity brings valuable knowledge needed for professional competence development on teaching/learning due to inclusion of global learning. Teacher trainers and the emerging English as a foreign language teachers as creative community equity promoters and sustainable development widespreaders should cooperate with colleagues, students and community for empowering links between generations, implementing development satisfying the needs of the present generation.

Regina Rinkauskienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)
XIX AMŽIAUS RAŠTIJOS RYTŲ AUKŠTAIČIŲ TARME RAŠYBOS
YPATUMAI

Pranešime aptariama XIX amžiaus raštų, rašytų rytų aukštaičių tarme, rašyba. Lyginama keletu to meto atstovų – Kazimiero Michnevičiaus-Mikėno, Antano Kitkevičiaus, Mykolo Cerausko, Andriaus Benedikto Klungio, Mykolo Smolskio, Tado Lichodzejausko, Henriko Balevičiaus ir Lauryno Bortkevičiaus – raštų kalba.

Pastebėta, kad visų autorių darbuose rašyba atspindi rytų aukštaičių patarmės fonetinius kitimus: nosinės *q, ɣ* atliepiamos *u, i*; dvigarsiai *an, am, en, em* atliepiami *un, um, im, im*. Nėra nosinių raidžių *u, j, o* nosinės *q, ɣ* nesistemiškai rašomos tik

M. Cerausko darbuose. Didžiausia įvairovė iš balsių pasižymi *e*, jis gali būti žymimas *ia*, *é*, *ea*, *ie*, *e*. Beveik nėra raidės *y*, jinau pasitaiko tik po kietojo *l* vietoje nosinio *ę*. Kitų kalbų (greičiausiai lenkų) pavyzdžiu rašomos *w*, *ł*, *sz*, *cz*. Didžiausia įvairovė pasižymi priebalsiai *ż* ir *ź* – rasta tokių žymėjimo atitikmenų: *ż* = *ź*, *ź*, *z*, *z*; *ś* = *sz*, *fz*, *ś*, *fz*. Iš dvigarsių didžiausia įvairovė pasižymi dvibalsių *ai* ir *ei* rašyba. Galimi tokie atitikmenys: *ai* = *aj*, *ei*, *ey*, *ay*, *ej*; *ei* = *éj*, *ej*, *éy*, *iey*, *ay*, *ey*.

Susan Robbins (Klaipėda University, Lithuania)

***BEAUTY IN LANGUAGE: J. R. R. TOLKIEN'S PHONOLOGY AND
PHONAESTHETICS AS A SOURCE OF CREATIVITY AND INSPIRATION
IN LORD OF THE RINGS***

J. R. R. Tolkien was a philologist for over 40 years, and a professor of Anglo-Saxon and related old Northern European languages at Oxford University. Tolkien's views on beauty in languages, his delight in individual words – especially names, and his application of his specialty in Old English were addressed in his research, and also applied to his invented languages, mythology, and stories of Middle-earth. Tolkien used the term 'linguistic aesthetics' several times to refer to the elusive relationship between the sounds of words, their meanings, and sensitivity or aesthetic responses to them. The first area to explore is that of Tolkien's own personal taste in language sounds and in ancient languages, and his application of these in his invented languages. The most beautiful languages to Tolkien were Gothic, Finnish and Welsh; he mined their phonetic and grammatical structures for his invented languages. Secondly, Tolkien follows Owen Barfield in his views of the development of language; our oldest and richest words, having both physical and spiritual meanings, are the source of our truest metaphors. The interrelation of mythology and language in Tolkien's creation of Middle-earth shows that he did not merely delve into ancient texts in search of names or sounds, and simply recycle them; he associated them with aesthetically appropriate objects, places or persons. The progression from phonaesthetics to aesthetic fitness between sound and meaning, leads to a third area – that of reader-response to the phonetic beauty in *Lord of the Rings*. Tolkien wrote, "The prime motive was the desire of a tale-teller to try his hand at a really long story that would hold the attention of

readers, amuse them, delight them, and at times maybe excite them or deeply move them.” Tolkien considered the phonetic aspects of the whole setting of Middle-earth to be one of the most important elements in delighting and moving readers.

Dalė Roikienė (Šiauliai University, Lithuania)

***CORRELATION OF SEMANTIC AND SYNTACTIC STRUCTURE IN
MATERIAL PROCESS SENTENCES***

The semantic sentence level is responsible for the generation of sentence meaning which is a combination of appropriate semantic functions. The syntactic level organizes the semantic components into a sentence.

In terms of semantics, every proposition describes an event or state in which a number of participants (one, two or three) are involved. Central to any proposition is the unit of information encoding the situation – the *Process* (Halliday, 1985, 106-7).

Naturally, the *Process* cannot occur on its own. The *Process* needs a participant causing it to happen. This participant is called the *Agent*. All propositions then, must have a *participant* and a *Process*.

Most propositions also include other units of information. Some contain one or more participants which are directly or indirectly affected by the process. These are called the *Affected Participants*. Some propositions contain units of information serving to describe a *participant*. These are called *Attributes*. Finally, some propositions contain units of information serving to give information about the *Circumstances* in which the *Process* is happening. *Agent, Process, Affected Patient, Circumstances* are semantic terms, i.e. they relate to meaning.

The Structure of the sentence can also be described in terms of the *Predicate*, the *Subject*, the *Objective Complement*, the *Attributive Adjunct* and the *Adverbial Adjunct*, which are syntactic functions. The syntactic function of a word is identified by its syntactic relations with other words in the sentence. The most important syntactic function is the *Predicate*. The *Predicate* is the principal part of the sentence and its structural centre to which the *Subject*, the *Objective Complement* and the *Adverbial Adjuncts* are linked. Only the *Attributive Adjunct* is not directly linked to the *Predicate*.

Typically the *Process* corresponds to the *Clause*, the *Agent* to the *Subject*, the *Affected Participant* to the *Objective Complement*, the *Circumstances* to the *Adverbial Adjunct*.

However, the analysis of the material process sentences showed that usually there is no complete one-to one correspondence between the semantic structure and the syntactic structure of the same sentence or between the *Agent* and the *Subject*, the *Affected Patient* and the *Objective Complement*, the *Circumstances* and the *Adverbial Adjunct*. Semantic functions can map onto different syntactic functions.

Ala Sainenco (Alecru Russo Balti State University, Republic of Moldova)

НЕКОТОРЫЕ ПРИНЦИПЫ ЛИНГВИСТИКИ ТЕКСТА:

ИНТЕГРАЛЬНАЯ ТОЧКА ЗРЕНИЯ

В работе обоснованы принципы лингвистики текста с интегральной точки зрения (теории, обоснованной Еуджением Кошеру). В языке Еуджениу Косериу выделяет три уровня: универсальный, исторический и индивидуальный, так как «язык представляет собой универсальную человеческую деятельность, которая реализуется *индивидуально*, но всегда в соответствии с устоявшейся *исторической традицией* („языки”)» (Coşeriu, E., *Lecții de lingvistică generală*, Chişinău, 2000, Editura ARC, ISBN 9975-61-146-X, стр. 234).

Все три языковых уровня, в одинаковой мере, представляют интерес для лингвистического исследования, и каждый из уровней можно рассматривать с таких точек зрения, как *деятельность*, *компетенция* и *результат*. Коррелируя языковые уровни и возможные перспективы их изучения, получаем следующую обобщенную картину (Ibidem, стр. 237):

Уровень / Точка зрения	<i>Деятельность</i>	<i>Компетенция</i>	<i>Результат</i>
<i>Универсальный</i>	речь в общем	«эллокутивная»	всё «сказанное»
<i>Исторический</i>	конкретный язык	идиоматическая (конкретно языковая)	абстрактный язык
<i>Индивидуальный</i>	дискурс	экспрессивная	Текст

Изучением соответствующих уровней, согласно Е. Косериу, должны заниматься *общая лингвистика, лингвистика конкретного языка и лингвистика текста*. Следовательно, лингвистика языка ориентирована на индивидуальный уровень языка, изучает дискурсивную деятельность, которая конкретизируется в текстах и основана на экспрессивной компетенции.

В тоже время, лингвистика текста должна ориентироваться не на оценочные, эстетические суждения, а на исследование техники текста, полагает Еуджениу Кошеру (Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu coșeriu realizat de Nicolae Saramandu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, ISBN 973-577-057-1, стр. 165).

Natalia Saytanova (Lomonosov Moscow State University, the Russian Federation)

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ СОГЛАСНЫМ

Среди многих проблем изучения языка как иностранного нередко возникает проблема, связанная с особым рода неразличением согласных.

Обучение гласным звукам и интонации с помощью компьютерных технологий уже предлагалось мною в статье «Интонационно-слоговой подход при начальном обучении студентов из Юго-Восточной Азии», опубликованной в журнале “Žmogus ir žodis. Didaktinė lingvistika” в 2009 г.

Есть необходимость дифференциации согласных, имеющих в родном языке обучаемого, но не являющихся в нем фонемами,

Это, например, Р и Л у японцев, Б и В, М и Н у испаноговорящих и т.д. В других языках, например в литовском или английском такое смешение приводит к смысловым ошибкам.

В этих случаях произнесение не является проблемой для учащегося. Трудность в том, что он не осознает разницу между привычными ему звуками. И в изучаемом языке он не обращает внимание на такое различие и, поэтому, путает слова.

Предлагается дать частичную фонетическую информацию только о значимом различии между близкими звуками. Затем необходимо, несколько утрируя, обучить различать данные звуки на слух и по ощущению с использованием фонетической видимой записи на компьютере.

В случае с «Р» и «Л», например, необходимо объяснить роль вибрации, в первом случае, и предложить произносить звуки, зажав пальцем ухо и глядя на компьютерное отображение звука. Когда по ощущению и визуально будет понятно различие, надо дать дополнительные паттерны на компьютере – запись звуков преподавателем, которые надо копировать.

Затем обязательно необходимы маленькие компьютерные диктанты, в которых данные звуки будут встречаться как изолированно, так и в словах, а затем в потоке речи. После того, как ученик будет способен узнавать и различать данные звуки с визуальной поддержкой, можно перейти к обычным диктантам. При этом необходимо устное повторение их учащимся. Когда он сможет произносить их в нужном месте и распознавать, останется только закрепить этот навык.

Синёва Ольга Владимировна (МГУ имени М. В. Ломоносова, Россия)
СТРУКТУРА УЧЕБНИКА И МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА В
МУЛЬТИЯЗЫЧНОЙ АУДИТОРИИ

В условиях преподавания языковой дисциплины в мультиязычной поликультурной аудитории методический аппарат учебника (учебного пособия) должен соответствовать требованиям дифференцирующего подхода в обучении, учитывающего не просто разные когнитивные способности учащихся, как это понимается традиционно. Необходимо учитывать разный уровень владения языком (на произносительном, лексико-грамматическом, коммуникативном и проч. уровнях), различные образовательные потребности обучающихся.

В связи с миграционными процессами, происходящими во всём мире, которые можно охарактеризовать как новое великое переселение народов, в образовательных системах разных стран остро стоит проблема разработки методики преподавания государственного языка страны в мультиязычной

аудитории. В докладе мы рассмотрим эти вопросы на примере позитивного опыта образовательной системы России, в частности г. Москвы.

В зависимости от региона – например, юг России (Ростовская область) или центральная ее часть – процентное соотношение русско- и иноязычных учащихся колеблется от 10% до 70%. Даже если в классе учатся 2–3 ученика, владеющих разговорным русским языком, но не знающих русской грамматики (очень распространённый случай), это требует от учителя другой методики работы, особых подходов в организации учебной и воспитательной работы, иной методики обучения. Соответственно возникает проблема учебника и дидактических материалов для работы в мультиязычной поликультурной аудитории. Учебники по дисциплине «Русский язык» построены по системообразующему принципу, учебники по русскому языку как иностранному и неродному опираются на коммуникативный подход в обучении. При реализации коммуникативного принципа обучения интересна композиция современных учебников: материал разбит на тематические циклы. Грамматические упражнения и задания к ним, материал по развитию речи, разнообразные тексты в рамках цикла сгруппированы вокруг общей проблемной темы. Проблемная тема соотносится с лексико-грамматическим материалом. И это удачный подход: в соответствии с современными лингвистическими концепциями – этнокультурной, когнитивной, коммуникативно-прагматической – язык не только отражает взгляд человека на окружающий его мир, но и сам формирует видение мира.

Наш опыт работы показал, что в условиях обучения русскому языку в мультиязычных классах, необходимы учебные пособия, базирующиеся на государственном общеобразовательном стандарте и программах для соответствующих классов средних школ, но имеющие свою специфику как в отборе и представлении учебного материала, так и в методике работы с ним. Методический аппарат привычных для всех учебников выстроен от урока к уроку, от темы к теме. А поскольку состав учащихся поликультурных классов не постояен, так как в любом звене обучения, на любом его этапе в класс может поступить ученик с неродным языком, то создать **учебник** для поликультурного класса представляется очень сложным (адресат нечётко определён). Очевидно, что это может быть учебное **пособие**, представляющее собой сопроводительный курс

к дисциплине, например, «Русский язык». Принципы его построения учитывают гармоничное сочетание индуктивного и дедуктивного методов представления теоретического материала. Теоретическое осмысление материала даётся через многообразные виды работы с текстом. Объём и характер теоретических сведений требует упрощения, однако важно избегать крайности, когда теоретические сведения могут быть упрощены настолько, что учебно-научный текст становится стилистически ущербным. Принцип методики преподавания языка как неродного необходимо соблюдать в подаче грамматических образцов, и в том, что многие языковые явления включаются пропедевтически, то есть как речевой материал, что создаёт базу для будущего теоретического усвоения. Такой приём подачи материала уместен и для носителей языка, которые в недостаточной мере обладают навыками учебных действий, отстают от учебного процесса.

Всё вышесказанное требует иной структуры урока: внимание ко всем уровням языка уделяется на каждом уроке. Это – фонетический, словообразовательный (морфемный), лексико-грамматический с особой работой по семантике, синтаксический (словосочетание, предложение, текст) уровни. Следовательно, иначе надо предъявлять и языковой материал. Автором этой статьи разработана модель учебника, который можно использовать для совместного обучения носителей и неносителей изучаемого языка (в данном случае русского). Это – учебное пособие «Русский язык: от ступени к ступени» (произношение, чтение, письмо) [О.Синёва: 2012].

Предлагаемая в учебном пособии система работы учитывает аспекты произношения, графики, чтения, а также направлена на формирование лексико-грамматического минимума (около 700 слов) и коммуникативной компетенции на начальном этапе обучения русскому языку. Главной задаче – произношению и аудированию, и соответственно обучению чтению и письму, – подчиняется вся система текстов, диалогов, заданий по звукам, ритмике и интонации. Этим объясняется многоступенчатое построение материала в учебнике: фонетика – словообразование и образование форм слов – речевые образцы на основе грамматических моделей – текст (вбирающий все аспекты) – коммуникативные ситуации, – все это позволяет соотносить новую тему и тему для закрепления. В то же время такая подача материала становится базой для формирования

представлений о системности языка. Челночный принцип обращения к языковым явлениям, суть которого в том, что каждый последующий учебный материал вбирает в себя предыдущий, позволяет закрепить и автоматизировать языковые модели посредством повторения и включения их в более сложные структуры. Необычным для такого рода пособий является система упражнений для артикуляционной гимнастики, фонетической разминки, занимающих на уроке не более 5 минут. Предъявление звуков (и соответственно букв) по принципу оппозиции позволяет сформировать чёткое представление о фонетической системе языка. Особое внимание уделено освоению интонационных конструкций русского языка, выделенных в отдельную рубрику, что позволяет акцентировать внимание учеников на правильное интонирование речи. Фонетические игры, чистоговорки, которые включают в себя лексику текстов и диалогов, отражающих коммуникативные ситуации, позволяют организовать парную и групповую работу на уроке. Вариативный характер заданий способствует реализации принципа индивидуализации обучения. Особую роль в пособиях такого типа играют иллюстрации. Электронная форма дополнительного дидактического материала позволяет осуществить пошаговое введение материала в рамках урока, большую дифференциацию заданий.

Таким образом, сочетание гибкой методической модели традиционной и электронной форм учебника обеспечит оптимальное соотношение инвариантных и вариативных дидактических материалов: заданий, упражнений, форм текстов, диалогов и иллюстраций к ним. Следование структуре урока, в котором затронуты все языковые уровни, текстоцентричность, диалогичный характер текстов и заданий, гибкое сочетание парных, групповых, индивидуальных заданий способствуют гармонизации учебного процесса в мультязычных классах.

Литература

Синёва О. В. Русский язык от ступени к ступени. Произношение, чтение, письмо. – М., Этносфера, 2012.

<http://www.etnosfera.ru/izdanija-jetnosfera.html>

Ieva Sprōģe (Latvijas Universitāte, Latvija)

Ilze Kangro (Latvijas Universitāte, Latvija)

“SCENES AND FRAMES” TEORIJA KĀ TULKOŠANAS PROCESU UN VALODAS IZJŪTU VEICINOŠS INSTRUMENTS

- ✚ „ Bieži dzirdēti apgalvojumi, ka pastāv netulkojami vārdi. Tomēr „trūkstošs vārds” ir šķietama problēma. Atbilstošo saturu mēs varam noformulēt vienmēr. Ceļš uz to, un tas man ir svarīgi, ir scēniski priekšstati.”, apgalvo translatoģogs Pauls Kusmauls („„*Fehlende Wörter*“ sind ein Scheinproblem. Wir können die entsprechenden Inhalte immer ausdrücken. Der Weg dazu, und das ist mir wichtig, sind szenische Vorstellungen.“ (P. Kußmaul)).
- ✚ Vārdi neeksistē tukšā telpā, tiem nepieciešama vide – konteksts, teksts, kas bijis pirms vai pēc konkrētā vārda. Ar konteksta palīdzību vārdam tiek piešķirta nozīme. Teksts, jo īpaši ekspresīvs teksts (sk. K. Raisas tipoloģiju), veidojas konkrētā situācijā un kultūrā, un tādējādi vārda nozīmi ietekmē arī neverbālais konteksts.
- ✚ Vārda nozīme nevar būt statiska, tā ir kustīga un momentāna, kā arī saistīta ne tikai ar kontekstu, bet arī ar zināšanām un sapratni.
- ✚ Tulkojot daiļliteratūru, tulkotājam jāprot autora avotvalodā izteikto vārdu nozīmi atklāt mērķvalodā, tā, lai līdz lasītājam nonāktu sakāmvārdos, tēlainos izteicienos vai aprakstītā žestā slēptā doma.
- ✚ Psiholingvistisko teoriju loma Latvijas tulkošanas zinātnē līdz šim ir maz pētīta, savukārt mūsdienu translatoģija cieši saistīta ar kognitīvo lingvistiku un psiholingvistiku.
- ✚ Daiļliteratūras tulkojumi tomēr liecina par latviešu tulkotāju radošumu un vairāk vai mazāk neapzinātu esošo zināšanu, valodiskās domāšanas izmantošanu savā darbā.
- ✚ Ar psiholingvistikas un kognitīvās lingvistikas jaunāko atziņu ieviešanu translatoģijā tulkotāja darba izpētē iespējams atklāt kopsakarības, kuras līdz šim Latvijā netiek izmantotas ne literāru tulkojumu analīzē, t.sk. literāru darbu recenzijās, ne arī veicot un/vai pētot ekspresīvu tekstu tulkojumus.
- ✚ Jau svešvalodas apguves procesā liela nozīme ir ar tulkošanu saistītu vingrinājumu izmantošanai, ar kuru palīdzību svešvalodas apguvējs tiek sensibilizēts saziņas procesam, kurā tiek tulkota ziņa, domu „aina” nevis atsevišķs vārds vai vārdu savirknējums.

Jurga Trimonytė Bikeliene (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

GARSAŽODINIŲ REFRENŲ IMPLOZIJA

Įvairios struktūros refrenų gausu „Lietuvių liaudies dainyno“ visų žanrų dainose: vaikų, darbo, šeimos, vestuvinėse, karinėse-istorinėse, dainose apie gamtą, humoristinėse-didaktinėse, dainose apie girtuoklystę ir t. t. Tyrimo objektas – lietuvių liaudies dainose pasikartojanti teksto dalis, turinti sunkiai apibrėžiamą reikšmę (kartais jos visai neturinti) ir dažniausiai lietuvių kalbos garsų jungimuisi, skiemens sudarymo taisyklėms paklūstančią kalbinę raišką. Refrenas, susidedantis iš jaustukų ir onomatopėjų, pačiu pirmąsiais būdu išreiškiantis žmogaus nusiteikimą šauksmu, yra senesnis negu kiti lietuvių liaudies dainos žodžiai.

Lietuvių liaudies dainų refrenai paklūsta ir fonotaktikos, ir muzikos harmonijos dėsniams. Atlikta refrenų kalbinės raiškos analizė papildė leksinės sistemos paribio reiškinį tyrimus. Mažai tirta kalbos reiškinio tyrimo rezultatai padės spręsti kalbos mokslui rūpimus klausimus apie neaiškius, neištirtus kalbos elementus, supažindins su plačiau netyrinėta leksinės sistemos paribio dalimi.

Išnagrinėjus „Lietuvių liaudies dainyno“ garsažodinių refrenų imploziją, matyti, kad skiemens galinės grupės struktūra gali būti įvairi. Garsažodinių refrenų implozijoje vyrauja atvirieji skiemenys, jų tiriamojoje medžiagoje yra 92,1 proc. Dažniausiai skiemenys baigiasi balsiu (79,5 proc.); daug rečiau – sudėtinu dvibalsiu (9,3 proc.). Uždarųjų skiemenų tėra 7,9 proc. Jiems būdinga vienanarė implozija (10,6 proc.). Dažniausiai garsažodinių refrenų skiemens pabaigoje vartojami R tipo priebalsiai (82,3 proc.). Antrieji pagal dažnumą garsažodinių refrenų implozijoje – T tipo priebalsiai (15,9 proc.), rečiausiai pasitaiko S tipo vienanarė implozija (1,8 proc.). Dvinarę implozinę grupę turinčių garsažodinių refrenų skiemenų vartojama itin nedaug (0,6 proc.).

Literatūra

Adonjeva – Адоньева С. Б., Звуковые формулы в ритуальном фольклоре, *Фольклор и постфольклор: структура, типология, семиотика*, prieiga internete: <http://ivgi.rsuh.ru/folklore/publications.htm> (žiūrėta 2012-09-01).

Girdenis A., 2003, *Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kazlauskienė A., Raškinis G., 2008, Lietuvių kalbos fonologinio skiemens struktūrinių modelių dažnumas. – *Žmogus ir žodis* 10 (1), p. 24–31.

Rubba J., 2000, *Syllable Structure in English* (prieiga internete <http://cla.calpoly.edu/~jrubba/phon/syllables.html>) (žiūrėta 2012-09-16).

**Daiva Vaišnienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva),
Jolanta Zabarskaitė (Lietuvių kalbos institutas, Lietuvos edukologijos
universitetas, Lietuva)**

***LIETUVIŲ KALBOS TECHNOLOGIJŲ BALTOJI KNYGA: KAIP
ATRODOME TARP KITŲ?***

Šiame pranešime, remiantis Lietuvių kalbos technologijų baltosios knygos, parengtos pagal META-NORD ir META-NET projektus, duomenimis, pirmą kartą pateikiama informacija, įvertinanti lietuvių kalbos technologijų lygį kitų Europos kalbų atžvilgiu.

Lietuvių kalbos technologijų ir skaitmeninių išteklių lygis kol kas atsilieka nuo daugelio Europos kalbų technologijų. Lietuvių kalba yra viena iš vadinamųjų „nekomercinių“ Europos kalbų, todėl plėtodama kalbos technologijas ji susiduria su sunkumais ir problemomis, būdingomis mažiau vartojamos kalbos raidai. Šių technologijų plėtra labai priklauso nuo kitų šalių patirties ir jų paramos bei tarptautinio bendradarbiavimo. Kita vertus, kalbos technologijų plėtojimas yra svarbiausia lietuvių kalbos funkcionalumo, žinomumo ir studijų bei lietuviškos kultūros sklaidos daugiakalbėje Europoje stiprinimo proceso sudedamoji dalis.

Būtina stengtis kaupti lietuvių kalbos išteklius, atlikti daugiau mokslinių tyrimų ir diegti naujoves. Be to, dėl būtinybės sukaupti didelį kiekį duomenų ir kalbos technologijų sistemų sudėtingumo reikia sukurti naujų informacijos mainų ir bendradarbiavimo infrastruktūrų.

Galime daryti išvadą, kad būtina didelės aprėpties koordinuota iniciatyva, skirta įveikti kalbos technologijų parengtumo skirtumus

Vidas Valskys (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuva)

IŠ VIETININKO NORMINIMO ISTORIJOS

LEU Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedra vykdo VLKK remiamą projektą „Lietuvių kalbos sintaksės normų ir rekomendacijų santykio su dabartine vartoseną tyrimas“. Vienas iš projekto tikslų – nustatyti dabartinės lietuvių kalbos sintaksės variantų konkurenciją ir atskleisti vartosenos ypatumus ir polinkius. Šį tikslą visiškai pasiekti įmanoma tik išsamiai atskleidus ir įvairių sintaksės reiškinių norminimo ir kodifikavimo tradiciją, normų ir rekomendacijų raidos ypatumus. Šis pranešimas skirtas svarbiausiems vietininko linksnio norminimo istorijos dalykams atskleisti, iš kurių galbūt bus matyti ir būsimosios tiek vietininko, tiek ir kitų dabartinės kalbos gramatikos reiškinių vertinimo, normos santykio su realiąja vartoseną tendencijos.

Vietininko norminimo istorija atskleidžiama remiantis svarbiausiais norminamojo (ar taisomojo) pobūdžio leidiniais (Rygiškių Jono „Linksniais ir prielinksniais“ (1928), V. Kamantausko „Trumpu kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynėliu“ (1928), A. Salio ir Pr. Skardžiaus redaguotu „Kalbos patarėju“ (1939), „Kalbos praktikos patarimais“ ir „Kalbos patarimų“ S1 knygele, „Didžiųjų kalbos klaidų sąrašas“ etc.), paskirais lietuvių kalbininkų darbais (straipsniais, pastabomis, patarimais, taisymais). Peržvelgus norminamuosius darbus, ryškūs keli dalykai: 1) iš esmės sutariama dėl BK visiškai netoleruotinių verstinių (paprastai sustabarėjusių, suprieveiksmėjusių) vietininkų (*bėgyje*, *dalykas tame (kame)*, *laikotarpyje* ir kt.) griežtojo vertinimo; 2) yra polinkis tokius vietininkus pateikti ne tik šio linksnio skyriuje (pozicijoje), bet ir kaip žodyno klaidas; 3) vietininko vartoseną laikoma gana pavojinga, keblia, todėl jai aptarti neretai skiriama proporciškai daugiau vietos nei kitiems linksniams.

Jolanta Vaskelienė (Šiaulių universitetas, Lietuva)

DARYBINIAI SINONIMAI, DARYBINIAI VARIANTAI, PARONIMAI: PANAŠUMAI IR SKIRTUMAI

Kalbotyros (kaip ir kitų mokslų) terminai – specialiosios srities sąvokas žymintys žodžiai ar žodžių junginiai – visų kalbos vartotojų turėtų būti suprantami vienodai. Vis dėlto kartais tais pačiais žodžiais (ar žodžių junginiais) įvardijami ne visai tie patys dalykai. Pranešime kalbama apie darybinių sinonimų (DS), darybinių variantų (DV) ir paronimų panašumus ir skirtumus. Daugelio mokslininkų pripažįstama, kad sinonimai yra tapačios arba artimos reikšmės žodžiai, o variantai yra to paties kalbos vieneto (žodžio) kita atmaina, kitas pavidalas (tiesa, į plačiai suprantamą variantiškumą patenka ir sinonimai; siekiant atskirti DS nuo DV omenyje turima siauresnė variantiškumo samprata). Paronimais vienur laikomi išraiškos atžvilgiu artimi skirtingos reikšmės žodžiai, kitur sakoma, kad jų reikšmė gali būti panaši ar net tapati, pvz.: *čežėti* – *čiužėti* ‘šlamėti, šnarėti’, *žiauksėti* – *žiaukčioti* ‘sprengsėti’ (žr. Palionis J. *Kalbos mokslo pradmenys*, 1999, 192–193 ir kt.). Taigi teoriškai šių trijų žodžių grupių nariai lyg ir skiriami, bet praktiškai yra nemažai painiavos. Objektyviu DS ir DV skirties kriterijumi siūloma laikyti darybos formantą (raiškos planas): DS laikyti tapačios arba artimos reikšmės bendrašaknius darinius, sudarytus su skirtingais darybos formantais, pvz.: *stigimas* – *stygius* – *stiga* (: *stigti*), *pertįsa* – *pertįsėlis* (: *pertįsti*) etc., o DV reikėtų laikyti su tuo pačiu darybos formantu sudarytus darinius, besiskiriančius morfonologiniu(-iais) požymiu(-iais), pvz.: *užlanda* / *užuolanda* (: *užlindo*), *užtakis* / *užutėkis* (: *užteka*), *tarpmiškė* / *tarpmiškis* / *tarpumiškė* / *tarpumiškis* (: *tarp*, *miškas*). (Vadinasi, kai kurių tyrėjų darybiniais variantais laikomi dariniai, pvz.: *anciūniškis*, *-ė* – *anciūniokas*, *-ė* (: *Anciūnai*), *aplankas* – *aplankalas* (: *aplenkti*) yra DS.) Jeigu skirtingus darybos formantus turintys tapačios reikšmės dariniai laikomi DV, siaurinama DS samprata – lyg ir atsisakoma absoliučiujų sinonimų (būtent tokiais galima laikyti *užvalkalas* – *užvalkas* tipo darinius). Paronimais tiksliausia laikyti panašiai skambančius skirtingos reikšmės žodžius, pvz.: *aliuzija* – *iliuzija*, *graištus* – *grakštus* ir pan., o iš minėtų paronimų tapačios reikšmės veiksmažodžius *žiauksėti* – *žiaukčioti* reikėtų laikyti darybiniais sinonimais.

Zigrida Vincela (University of Latvia, Latvia)

LINKING ADVERBIALS IN THE CORPUS OF STUDENT-COMPOSED

TEXTS

Researchers, for example Allen (2009) who has investigated the use of lexical bundles in students' texts, emphasise the importance of the relevant use of register-specific linguistic features by learners' in their composed texts in the English language. Register specific use of linguistic features has not been sufficiently investigated in non-native students-composed texts. The goal of this study is to explore the frequency of linking adverbials according to their semantic categories, which account for register variation, in the corpus of non-native student-composed texts (Faculty of Humanities, University of Latvia) of various registers. Researchers (Biber et al. 1999) have distinguished the following semantic categories of linking adverbials: enumeration and addition, summation, apposition, result, contrast and transition. The extracted adverbials from the corpus of students-composed texts have been grouped according to the registers of the texts and the semantic categories of the adverbials found in the texts and then compared with their frequency in the corpus of LGSWE investigated Biber et al. The obtained results have revealed that the overall distribution of the adverbial frequency across students' texts display register pertinent variation of linking adverbials. However, the students tend to overuse a limited range of linking adverbials in their formal texts irrespective of their variety in each semantic category pointed out by linguists. These results imply the topicality of the students' involvement in the concordance-based investigation of linguistic features that account for register variation in the English authentic texts compiled in corpora and then the analysis of their own composed texts.

References

- Allen D., 2009, Lexical Bundles in Learner Writing: An Analysis of Formulaic Language in the ALESS Learner Corpus. *Komaba Journal of English Education*, Vol.1, pp. 105-127.
- Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E., 1999, *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Longman.

Anna Vulāne (Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Latvia)

AFIKSOĪDU LOMA LATVIEŠU VALODAS DERIVATĪVAJĀ SISTĒMĀ

Vārda vai tā formas atrašanās perifērijā vienmēr ir saistīta ar to statusa noteikšanas un raksturošanas problemātiku. Attīstoties valodas sistēmai, dažas leksēmas vai to formas nonāk vārda un morfēmas semantiski funkcionālajā saskares telpā un iegūst morfēmai raksturīgu lielāku derivatīvo brīvību un semantisko vispārinājumu, tādējādi pietuvojoties morfēmas līmenim, bet pilnībā nezaudējot saikni arī ar pamatleksēmu. Latviešu valodniecībā saknes morfēmu un prievārdu desemantizācija pirmo reizi plašāk raksturota *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā* (1959) un attiecīgo valodas vienību apzīmēšanai ieviests termins *puspriedēklis*, kas mūsdienās nav uzskatāms par pietiekami veiksmīgu darinājumu no terminoloģijas viedokļa. Plašāku pētījumi par afiksoīdu sistēmu un derivatīvajām iespējām mūsdienu latviešu valodā nav veikti.

Saknes morfēmu pārveidošanās par afiksoīdiem vērojama galvenokārt lietvārdu un īpašības vārdu darināšanu ar sintaktisko vai sintaktiski morfoloģisko paņēmieni. Valodā pakāpeniski veidojas salikteņu grupas, kuras apvieno kopīgs pirmais vai otrais komponents, kas ar laiku funkcionāli sāk līdzināties prefiksam vai sufiksam, saglabājot saknes morfēmas iezīmes, piemēram, *ārdurvis, ārzona, ārlietu, apakšzeme, apakšīrnieks, pašaidedze, pašdarbība, ferosakausējums, biostrāva, pseidomāksla; mežkopis, lopkopis, ceļvedis, lietvedis, kartotēka, datotēka*.

Otru grupu veido derivāti, kuru pirmais komponents ir prievārds, kas vēl nav pilnībā prefiksalizējies, piemēram, *pretgaisa, pretpote*, vai apstākļa vārds, kas robežojas ar prievārdu, piemēram, *starpkārtā, starplaiks*. Daļa afiksoīdu ir visnotaļ produktīvi un veido samērā plašus derivatīvos tipus.

Daļa vārdu, kuru struktūrā konstatējami afiksoīdi (prefiksoīdi, sufiksoīdi, postfiksoīdi), ir aizguvumi vai kalki.

Jelena Zaščerinska (Centre for Education and Innovation Research, Latvia)
COMPARATIVE ANALYSIS OF STUDENT TEACHERS' AND TEACHER
TRAINERS' VIEWS ON PLURILINGUISM IN TEACHER
PROFESSIONALISATION

Plurilinguism and professionalisation are inter-related: professionalisation is based on the linguistic mediation. Moreover, linguistic mediation of professionalisation is placed within the stable understanding of the unity of all language (Robbins, 2007). Teacher professionalisation is promoted by language education that includes mother tongue across the curriculum, foreign languages and professional native language. Aim of the research is to compare the views of student teachers and teacher trainers on languages of teacher professionalisation. The present research involves a process of analyzing the meaning of the key concepts “professionalisation”, “language” and “plurilinguism”. An explorative research aimed at developing hypotheses, which can be tested for generality in following studies (Mayring, 2007) has been used in the empirical study. The empirical research was carried out in the English course of the professional bachelor programme „Social pedagogue” and the doctoral programme „Pedagogy” at the University of Latvia in 2011. The sample included four student teachers and four teacher trainers. Analysis of the non-structured interviews was based on the structuring content analysis (P. Mayring, 2004). The findings of the empirical research allow drawing the conclusion that the views of the student teachers and teacher trainers on languages of teacher professionalisation are heterogeneous. The student teachers emphasize mother tongue across the curriculum and second language as the languages of teacher professionalisation. The student teachers do not consider foreign language and professional native language as languages of teacher professionalisation. The teacher trainers emphasize English as a foreign language as the language of teacher professionalisation. The teacher trainers do not consider professional native language as a language of teacher professionalisation, too. Directions of further research are proposed.

Vilma Zubaitienė (Vilniaus universitetas, Lietuva)

***KRISTIJONO GOTLYBO MILKAUS ŽODYNO (1800) ORIGINALUMO
BRUOŽAI***

1800 metais Kristijonas Gotlybas Milkus sudarė lietuvių–vokiečių kalbų ir vokiečių–lietuvių kalbų žodyną (toliau – MŽ). Tiek MŽ antraštėje, tiek pratarmėje kaip pagrindinis šaltinis paminėtas 1747 metais išleistas Pilypo Ruigio dvikalbis žodynas (toliau – RŽ), plg.: „Man labiausiai rūpėjo papildyti Ruigio žodyną, kurį paėmiau savo darbo pagrindu, daugeliu naujų žodžių; dalį jų, mokėdamas kalbą, pats surinkau, dalį paėmiau iš kitų“ (MŽ IV). Trys papildymo šaltiniai taip pat suminėti pratarmėje (MŽ IV–V). Tai Jokūbo Brodovskio rankraštinis žodynas (išlikusi tik ne visa vokiečių–lietuvių kalbų dalis, toliau – B) ir du nedideli vokiečių–lietuvių kalbų žodynėliai. Be paminėtų darbų, Milkus naudojo Kristijono Donelaičio rankraštine poema *Metai* (toliau – DM), o per tarpinius šaltinius į jo žodyną pateko ir Frydricho Vilhelmo Hako 1730 metų žodyno bei Konstantino Sirvydo *Dictionarium Trium Linguarum* (toliau – SD) žodžių.

MŽ santykis su RŽ tirtas Vilmos Zubaitienės straipsnyje (Zubaitienė, 2003), o ryšiai su SD, B ir DM pristatyti šių metų tarptautinėse mokslinėse konferencijose: „Konstantinas Sirvydas – lietuvių leksikografijos pradininkas“ (Vilnius) „Baltų kalbos ir kultūros“ (Klaipėda).

Šiame pranešime bandoma atsakyti į klausimą, kiek Milkus buvo originalus sudarydamas MŽ lietuvių–vokiečių kalbų ir vokiečių–lietuvių kalbų dalių registrus, skirstydamas žodžius į lizdus, kaip kito žodžių gramatinė ir semantinė informacija (t. y. gramatinių formų ir atitikmenų parinkimas), kokios naujos leksikos pateko į MŽ. Pagrindinės kilusios problemos buvo tokios: netiksli žodžių fiksacija LKŽe, galimas tik dalinis B žodyno lietuvių–vokiečių kalbų dalies rekonstravimas, nenustatyti du papildymų šaltiniai. Todėl pristatytus rezultatus reikėtų vertinti kaip dalinius tikintis, kad naujesni tyrimai kai kuriuos teiginius gali ir pakoreguoti.